

Там, у темній річці
Diane Setterfield

Ця загадкова історія сталася одного зимового вечора. У шинку «Лебідь», де так любили розповідати всякі бувальщини, з'явився чоловік. Поранений та знеможений, він тримав на руках непритомну дівчинку. За кілька годин дівчинка, яку всі на той час вважали мертвою, розплющила очі...

Через деякий час за нею почали приходити люди, які вважали її втраченою сестрою чи викраденою донькою. Ніхто з них насправді не знав, хто ця дитина. То для чого ж вона була їм так потрібна? Із кожним днем таємниця лише поглиблювалася. Німа дівчинка перевернула своєю з'явою життя місцевих мешканців. Звідки вона взялася? Кому належить? І чи знає вона сама, ким є насправді?..

Диана Сеттерфилд

Там, у темній річці

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Переклад з англійської Дар'ї Москвітіної

Дизайн обкладинки студії Crealab

© Diane Setterfield, 2018

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2020

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2020

* * *

Моїм сестрам, Менді та Паулі.

Без вас я не стала б такою, як є.

Уздовж кордонів цього світу є й інші світи.
Існують місця, де можна перетнути межу.
Це одне з таких місць.

Частина 1

Історія починається...

Колись давно був собі шинок, що мирно стояв на березі Темзи у Редкоті, далеченько від річища. У ті часи, коли відбувалася ця історія, у верхів'ї Темзи було багатенько таких закладів, і в кожному можна було добряче напитися. Та, окрім звичного сидру або елю, кожен із них мав свою особливу принаду. «Червоний Лев» у Келмскоті частував гостей

музикою: ввечері баржовики терликали на скрипочках, а сировари співали жалісних пісень про втрачене кохання. В Інголшемі був «Зелений Дракон» – прокурений притулок для любителів поміркувати. Якщо вже ти азартна людина, тобі треба в «Олень» в Ітон Гастінгсі; а якщо до вподоби гарна буча, то кращого місця, ніж «Плуг» на околиці Баскота, годі й шукати. У «Лебедя» в Редкоті теж була своя родзинка. Туди ходили розповідати історії.

«Лебідь» був дуже старим шинком, можливо, найдавнішим з усіх. Він був побудований з трьох частин: одна стара, друга – дуже стара, а третя – ще старіша. Ці три різні споруди об'єднані соломною, що їх покриває, лишайником, яким поросло давнє каміння, та плющем, що розповзся по стінах. Улітку новою залізницею з міста приїжджали відпочивальники, винаймали в «Лебеді» баркас чи плоскодонку й улаштовували річковий пікнік із пляшкою елю. Та взимку відвідувачі були суто місцеві, й купчилися вони у зимовій кімнаті. То було приміщення без витребеньок, розташоване у найстарішій частині, з одним-єдиним віконцем у товстій кам'яній стіні. При денному освітленні крізь нього можна було побачити редкотський міст і річку, що тече крізь три його зграбні арки. Вночі ж (а ця історія починається саме вночі) міст занурювався в темряву, і тільки тоді вухо вловлювало безмежний звук руху великої води, і можна було роздивитися видовжену рідку чорноту, що нерівномірно й хвилясто текла за вікном і тьмяно світилася.

Ніхто не знає, з чого почалася традиція розповідати історії в «Лебеді», але вона якось пов'язана з Битвою на Редкотському мосту. У 1387 році, за п'ятсот літ до початку нашої історії, там зустрілися дві великі армії. Надто довго розповідати, що і як було, але в результаті трое загинули в битві – лицар, зброєносець і хлопчик, а вісімсот душ загубилися: потонули в болотах, коли намагались утекти. Так, це правда. Вісімсот душ. Тут багато про що можна розповісти. Їхні кістки лежать там, де тепер поля водяного хрину. Навколо Редкоти вирощують водяний хрін, збирають, пакують і відправляють на баржах до міста, але самі не ідять. Скаржаться, що він гіркий; такий ядучий, що відкусиш – а він ніби кусне тебе у відповідь. До того ж, хто захоче їсти листя, що виросло серед привидів? Коли така битва відбувається просто в тебе на порозі, а мертві отруюють річку, то цілком природно, що будеш знову й знову про це розповідати. Сила повторення перетворить тебе на прихильника оповідань. А потім, коли страшні події минуть, що ще робити, як не використовувати цей досвід щодо інших історій?

Власницею «Лебедя» була Марго Оквел. Оквели володіли шинком із давніх-давен, можливо, навіть, із самого початку. За законом вона прозивалася Марго Блісс, бо була заміжня, але закон – то примха для містян; а в «Лебеді» вона Оквел. Марго була гарною жінкою близько шістдесяти років. Вона сама піднімала діжки й мала такі міцні ноги, що ніколи не відчувала потреби присісти для відпочинку. Подейкували, що Марго навіть спить навстоячки, та Оквел народила тринадцятьох дітей, тож, вочевидь, інколи їй усе ж доводилося прилягти. Вона була дочкою попередньої власниці, а до того у шинку заправляли її бабуся та прабабуся, і нікого не бентежило, що редкотським «Лебедем» керує жінка. Так уже тут повелося.

Чоловіком Марго був Джо Блісс. Він народився в Кемблі, за двадцять п'ять миль угору за течією, шапкою докинути до того місця, де Темза виникає з-під землі таким тоненьким струмочком, на вигляд – ніби клаптик вогкої землі. Блісси такі собі здохляки. Вони народжуються маленькими та кволими, і більшість помирає в дитинстві. Діти Бліссів ростуть худими та блідими, поки не сходять нанівець ще до того, як їм виповниться десять, зазвичай десь у два роки. Ті ж, хто виживає, як-от Джо, у дорослому віці на вигляд тонші та нижчі, ніж загал. Узимку вони кахикають, чхають і сльозлять. Мають добру вдачу, м'які очі та грайливо усміхаються.

У вісімнадцять років, будучи сиротою, не спроможним тяжко працювати, Джо покинув Кембл і попрямував шукати долі, не знаючи, чим заробляти на життя. З Кембла шляхів у будь-якому напрямку не менше, ніж будь-де у світі, та річка все одно притягує; треба бути вже повним збоченцем, щоб не йти за нею. Він прибув у Редкот і зупинився перекинути склянку. Тендітний молодик, чие чорне розпатлане волосся різко контрастувало зі смертельно блідим обличчям, непомітно всівся, потроху сьорбав ель зі склянки, задивлявся на хазяйську дочку і прислухався до оповідань. Його приваблювала можливість бути серед людей, які вголос розповідали ті історії, що з дитинства жили у нього в голові. У якусь мить, коли всі замовкли, він відкрив рота й промовив: «Одного разу...»

Того дня Джо Блісс знайшов свою долю. Темза привела його в Редкот, там він і зостався. Трохи попрактикувавшись, Джо зрозумів, що може підлаштувати свій язик під будь-яку оповідку – чи то плітка, чи якийсь історичний факт, а чи традиційна, народна або казкова історія. Його жваве обличчя відтворювало подив, занепокоєння, полегшення, сумнів і будь-яку іншу емоцію, як у справжнього актора. А ще ж його брови. Вони були розкішного чорного кольору і брали в оповіданні не менш важливу участь, ніж слова. У кульмінаційні моменти брови зсувалися; коли якась деталь вимагала особливої уваги – смикалися; а коли персонаж був не таким, яким здавався, вони вигиналися дугою. Спостерігаючи за його бровами, за їхніми примхливими вихилясами, помічаєш усе те, що міг би й прогавити. За декілька тижнів після того, як уперше випив у «Лебеді», Джо навчився заворожувати своїх слухачів. Він і Марго приворожив, а вона – його.

Наприкінці місяця Джо пішки пройшов шістдесят миль до місця, розташованого доволі далеко від річки, і там розповів історію на змаганні. Він, звісно, виграв перший приз і витратив виграш на обручку. Повернувся до Редкота сірим від втоми, провалявся в ліжку десь тиждень, а у вихідні став на коліна й освідчився Марго.

– Ну не знаю, – завагалась її матір. – Чи годен він працювати? Чи може заробляти на життя? Як він дбатиме про сім'ю?

– Глянь на виторг, – відповіла Марго. – Бачиш, як жваво стало тут, коли Джо почав розповідати свої історії. Уявімо, що я не вийду за нього заміж. Він тоді може звідси піти.

І що тоді?

То була правда. Люди стали частіше приходити до шинку. Вони були з далеких країв і залишалися на довше, щоб послухати оповідки Джо. Усі вони замовляли випивку. «Лебідь» процвітав.

– Але ж сюди приходять багато сильних красивих хлопців, і ти їм дуже подобаєшся. Чи не буде кращим хтось із них?

– Але я хочу Джо, – впевнено відповіла Марго. – Мені подобаються історії.

Вона й зробила по-своєму.

Усе це відбувалося років за сорок до цих подій, і за цей час Марго та Джо створили велику сім'ю. За двадцять років у них народилося дванадцять дужих дівчат. Усі успадкували густе каштанове волосся та міцні ноги Марго. Вони вирости в огрядних молодлиць із життєрадісними усмішками та добрим гумором. Тепер усі були заміжні. Одна трохи товща, а інша трохи стрункіша, одна трохи вища, а інша трохи нижча, в однієї волосся трохи темніше, а в іншій – трохи світліше, та в усіх інших ознаках вони були такі схожі, що завсідники їх не розрізняли, а коли дівчата приходили допомогти в часи найбільшої завантаженості, їх усіх скопом кликали Маленька Марго. Після народження всіх цих дочок у сім'ї Марго та Джо настало затишшя. Вони вже було подумали, що час дітонародження минув, аж тут сталася остання вагітність, що принесла їм Джонатана, їхнього єдиного сина.

Джонатан був зовсім не схожий на інших дітей. Він мав коротку шию, геть кругле обличчя, мигдальні, надміру зсунуті вгору очі, тендітні вушка та носик, а ще язик, що здавався надто великим для постійно розтягнутого в усмішці рота. Поки Джонатан зростав, ставало зрозуміло, що хлопець відрізняється від інших не тільки зовнішністю. Тепер йому було п'ятнадцять. І якщо інші хлопці його віку з нетерпінням чекали дорослішання, Джонатан погідно вважав, що увесь час житиме при шинку з матір'ю та батьком, і нічого іншого собі не бажав.

Марго все ще була міцною та симпатичною жінкою, а Джо посивів, хоча брови його залишилися такими само чорнявими. Тепер йому було шістдесят – дуже похилий вік як на одного з Бліссів. Люди вважали, що таке довголіття забезпечила йому безкінечна турбота Марго. Останніми роками він інколи слабшав так, що не покидав ліжка два чи три дні поспіль – лежав із заплученими очима. Ні, Джо не спав; у ці періоди він мандрував місцями за межами сну. Марго спокійно сприймала такі його провалля. Вона підтримувала вогонь, щоб повітря в кімнаті було сухим, вливала йому до рота охолоджений бульйон, розчісувала волосся і пригладжувала брови. Іншим людям кортіло побачити його, так хистко підвішеного від одного вологого вдиху до наступного, та Марго ставала їм напереріз. «Не хвилюйтеся, все з ним буде гаразд», – казала вона в такі миті. І так і було. Зрештою, він же був із Бліссів. Річка просочилася в нього і затопила його легені.

То була ніч сонцестояння, найдовша в році. Декілька тижнів поспіль дні скорочувалися: спочатку поступово, а потім прожогом, так що вже по обіді ставало темно. Як добре відомо, коли збільшуються місячні години, люди збиваються з ритму своїх годинників. Вони куняють опівдні, міцно сплять, коли вже час вставати, а в густій нічній темряві лежать без сну. Це час магії. І коли кордони між днем і ніччю стираються до тонкої волосинки, те ж саме відбувається і з кордонами між світами. Сни й вигадані історії змішуються з реальним досвідом, мертві й живі натикаються одні на одних, а теперішнє накладається на минуле. В такі моменти може статися непередбачуване. Чи причетне сонцестояння до тих дивних речей, що відбувались у «Лебеді»? Вам доведеться з'ясувати це самотійно.

Тепер, коли ви знаєте все, що потрібно знати, історія може розпочатися.

Ті п'яниці, що зібрались у «Лебеді» того вечора, були завсідниками. Більшість із них – каменярі, вирощувачі хрину й баржовики. Але був тут і Бешант-човняр, а також Овен Олбрайт, який пів століття тому пішов річкою до моря, а за двадцять років повернувся заможною людиною. Вони всі перебували тут відтоді, як у небі почало згасати світло. Спорожнювали і знову наповнювали склянки, витрушували свої люльки й знову набивали їх ідким тютюном, і травили побрехеньки.

Олбрайт пригадував битву на Редкотському мосту. За п'ятсот років будь-яка історія дещо черствіє, й оповідачам непогано б якось її оживити. Деякі частини цієї історії традиційно залишалися незмінними – армії, які зустрілися, загибель лицаря та його зброєносця, вісімсот утоплеників. Але оповідь про кончину хлопчика до них не належала. Про це не було відомо геть нічого, окрім того, що то був хлопець, він перебував на Редкотському мосту й знайшов там смерть. Ця лакуна й ставала джерелом для вигадок. При кожному переповіданні п'янички з «Лебеда» піднімали хлопця з мертвих, щоб придумати йому щоразу нову погибель. За останні роки він помирав незліченну кількість разів, у химерний і кумедний спосіб. Коли ти вже заволодів історією, можеш розпоряджатися нею на свій розсуд. Та горе будь-якому відвідувачеві «Лебеда», який спробує посягнути на те ж саме. Ми ніколи не дізнаємося, що сам хлопець думав про свої регулярні воскресіння, але головне тут у тому, що оживлення мерців було в «Лебеді» звичною справою, і цю подробицю варто запам'ятати.

Цього разу дух юного вигадника, який викликав Олбрайт, підібрався до солдатів, щоб відволікти їх, поки вони чекають наказів. Ухиляючись від гострих лез, хлопець підковзнувся на бруді, а йому вслід полетіли кинджали; усі вони падали навколо нього лезом униз, геть усі. Окрім останнього, який влучив точно в око і вбив хлопця ще до початку битви. Це нововведення спровокувало схвальне мугикання, яке швидко вгамувалося, даючи змогу продовжити історію, яка після цього моменту пішла більш-менш звичним шляхом.

Потім запала тиша. Не годилося бути вискочнем із новою історією до того, як слухачі належно перетравлять попередню.

Джонатан увесь час уважно слухав.

– Мені б теж хотілося розповісти історію, – промовив він. І усміхнувся.

Джонатан завжди усміхався, та мав тужливий вигляд. Він був не дурний, але навчання в школі давалося нелегко. Інші діти сміялися з його чудернацького обличчя та дивакуватих манер, тож за декілька місяців хлопець покинув учитися. Так і не навчився читати та писати. Зимові завсідники звикли до хлопця Оквелів, із усіма його дивацтвами.

– То спробуй, – запропонував Олбрайт. – Розкажи якусь.

Джонатан узяв пропозицію до уваги. Він відкрив рота і став напружено чекати, що ж із нього вийде. Нічого. Його обличчя перекосило, а плечі зіщулилися від сміху з самого себе.

– Не можу! – вигукнув він, коли прийшов до тями. – Я не можу цього зробити!

– Що ж, тоді іншим разом. Повправляєшся трохи, а ми послухаємо тебе, коли будеш готовий.

– Тату, розкажи ти історію, – сказав Джонатан. – Ну ж бо!

То був перший вечір Джо у зимовій кімнаті після чергового провалля. Він мав блідий вигляд і повсякчас мовчав. Ніхто не очікував від нього історій у такому крихкому стані, але на прохання сина Джо усміхнувся і поглянув угору, в той кут кімнати, де стеля потемніла від тютюнового диму. Джонатан вважав, що саме звідти приходять історії його батька. Коли очі Джо знову сфокусувалися на кімнаті, він був готовий і відкрив рота, щоб почати оповідь:

– Одного разу...

Відчинилися двері.

Для новоприбулого було запізно. Хто б то не був, він не поспішав заходити всередину. Від холодного протягу замерехтіли свічки, і до прокуреної кімнати увірвався гострий річковий запах. П'яниці попіднімали очі.

Кожен побачив, та тривалий час ніхто не реагував. Вони намагалися бодай щось уторопати в тому, що постало в них перед очима.

Чоловік – якщо то він – був високим і міцним, та голова в нього була мов у чудовиська. І, побачивши її, завсідники перелякалися. Чи то й було чудовисько з бабусиних казок? А чи вони спали, і їм наснився кошмар? Кривий і приплющений ніс, а під ним зяє широка, темна від крові порожнина. Коли погляди сповзли нижче, вже достатньо нажахані завсідники

побачили, що пекельна істота тримала в руках велику ляльку з восковим обличчям, ручками-ніжками та залيزаним фарбованим волоссям.

Утім, зі ступору їх вивів той-таки чоловік. Він спочатку загарчав (і волення те було таким само потворним, як і рот, що його породив) й одразу ж захитався і почав осідати на підлогу. Двійко фермерських наймитів саме вчасно підскочили з лавки і схопили його попід руки, не давши завалитися та розчеребити голову об кам'яні плити. Тоді ж і Джонатан рвонув уперед із витягнутими руками, підставивши їх для ляльки, що несподівано виявилася заважкою для його м'язів і суглобів.

Оговтавшись, вони затягли непритомного чоловіка на стіл. Одразу ж підсунули й другий, щоб розмістити його ноги. Коли вже закінчили його вмошувати, всі скупчилися навколо нього, підсвічуючи собі лампами та свічками. У чоловіка ж повіки навіть не здригнулися.

– То він мертвий? – припустив Олбрайт.

Юрба нерозбірливо забурмотіла, і багато хто насунив брови.

– Дайте йому ляпаса, – запропонував хтось. – Може, це приведе його до тями.

– Чарочка міцного зробить це краще, – порадив інший.

Марго ліктями проклала собі дорогу до стола й оглянула чужинця.

– Навіть не думайте ляпати його по обличчю. Не в тому він стані. І в горлянку йому нічого не лийте. Краще зачекайте хвилинку.

Марго повернулася до свого місця біля вогню. Там лежала невеличка подушка, і вона взяла її та понесла до стола. У світлі свічки їй вдалося помітити на бавовняному напірнику біленьку колючку. Підчепивши її нігтем, вона витягла пір'інку. Інші чоловіки спостерігали за нею, збентежено вилупивши очі.

– Сумніваюся, що тобі вдасться підняти мертвяка лоскотанням, – зауважив каменярь. – Та й навіть якщо він і живий, нічого не вийде – не в тому він стані.

– Та не збираюсь я його лоскотати, – одказала Марго.

Вона поклала пір'інку чоловікові на губи. Усі придивилися. Якусь мить нічого не відбувалося, аж тут пух на пір'ячку затремтів.

– Він дихає!

Утім, полегшення одразу ж поступилося новій розгубі.

– Та хто ж це такий? – спитав якийсь баржовик. – Чи хто-небудь його знає?

На декілька хвилин запанував загальний галас, у якому кожен обмірковував це питання. Один вважав, що знає всіх уздовж річки від Замку Ітон до Даксфорда в десяти милях звідти, і при цьому цей чоловік навряд чи був йому знайомий. В іншого сестра жила в Леглейді, і він запевнив, що такого там точно не бачив. Третій ніби пригадав, що начебтодесь зустрічав цього чоловіка. Та що більше він до нього придивлявся, то менше готовий був закластися, що це так. Четвертий припустив, що то може бути річковий циган, адже саме в цю пору року на цьому відрізку ріки з'являлися човни – на них дивилися з підозрою, і кожен перевіряв замок на дверях і на ніч заносив до хати все, що можна було занести. Але з огляду на добротну вовняну куртку та дорогі шкіряні чоботи – ні. То явно був не циган-лахмітник. Тоді п'ятий поглянув і з тріумфом зазначив, що чоловік за зростом і статурою дуже схожий на Лід'ярда з ферми Віті, та й волосся у нього того-таки кольору, еге ж? Шостий зауважив, що сам Лід'ярд перебуває тут, сидить по інший бік стола. І коли п'ятий поглянув туди, йому годі було заперечити. Після всіх цих та інших заяв один, двоє, трое, четверо, п'ятеро, шестеро – та загалом усі присутні погодилися, що не знають, хто він – принаймні ім так здається. Та, зважаючи на вигляд чоловіка, про яку впевненість може йтися?

У тиші, яка запанувала після досягнення згоди, заговорив сьомий.

– Що ж таке з ним сталося?

Одяг чоловіка був наскрізь мокрий, і від нього тхнуло річковим – зеленим і коричневим – запахом. Очевидно, що з ним щось сталося у воді. Вони заговорили про річкові небезпеки, про воду, що може ошукати навіть наймудрішого річкового мешканця.

– Чи є там човен? Може, піду пошукаю його? – запропонував Бешант-човняр.

Марго спритними та лагідними рухами змивала кров із обличчя чужинця. Вона здригнулася, коли оголився глибокий розріз, що розпанахав його верхню губу й розділив шкіру на два клапті, крізь які проглядали зламані зуби та закривавлені ясна.

– Та біс із ним, із човном, – наказала вона. – Зараз головне – цей чоловік. Мені самій тут не впоратися. Хто побіжить по Риту?

Вона оглянула товариство і помітила одного наймита, що був надто бідним, щоб багато випивати.

– Ніте, у тебе прудкі ноги. Можеш побігти до котеджу Раш, привести знахарку і не зашпортатися дорогою? На сьогодні досить нам і одного нещастя.

Парубок пішов.

Тим часом Джонатан сидів осторонь від інших. Промокла лялька важила нічогенько, тож він усівся і вмовив її в себе на колінах. Пригадав дракона з пап'є-маше, якого минулого Різдва показувала під час вистави трупа мандрівних акторів. Той був твердий і легкий, а стукнеш по ньому нігтями – відгукнеться тоненьким «та-та-та». Лялька ж була зроблена з чогось іншого. Вона нагадала йому тих набитих рисом ляльок, яких доводилося бачити раніше. Вони були важкуваті й м'які. Але такої великої він ніколи не бачив. Зрештою понюхав їй голову. Рисом і не пахло – тільки річкою. Волосся було зі справжніх волосків, і він не міг збагнути, як же вдалося приклеїти їх до голови. Вуха мало такий реалістичний вигляд, ніби на його місце пришили справжнє. Він помилювався довершеною точністю виконання вії. Коли обережно торкнувся пальцем їх м'яких, вогких, лоскітливих кінчиків, повік трошки здригнулося. Він із величезною пересторогою поклав на нього палець. Слизьке і сферичне, воно було водночас м'яким і твердим.

Його раптом охопило щось темне та незбагненне. За спинами своїх батьків і завсідників закладу він злегка струснув ляльку. Її рука ковзнула та гойднулася у плечовому суглобі зовсім не так, як ляльчина, і Джонатан відчув, як усередині в нього швидко й потужно підіймається рівень води.

– Це дівчинка.

За обговоренням пораненого чоловіка його ніхто не почув.

Знову, вже голосніше:

– Це дівчинка!

Усі обернулися.

– Вона не прокидається, – він простягнув залякле маленьке тіло, щоб вони самі переконалися.

Усі посунулися й обступили Джонатана. Дюжина пар пильних очей втупилася у мале тільце.

Її шкіра виблискувала, наче поверхня води. Складки бавовняного плаття прилипли до ручок і ніжок, а голівка зігнулася під геть не властивим ляльці кутом. То була маленька дівчинка, а цього ніхто й не помітив, зовсім ніхто, хоч це й було так очевидно. Хіба якийсь ляльковий майстер виготовив би ляльку у повний зріст, та ще й так довершено, і вдяг би її у бавовняне плаття, як жебрачку? Хто б забарвив їй обличчя так моторошно та безжиттєво? Який би ще майстер, як не наш Господь, задумав такий вигин вилиці, гладкість гомілки й тендітну ніжку з п'ятьма пальчиками – кожен має свою форму, розмір

і специфічні ознаки? Ясна річ, то була дівчинка! Як тільки вони могли думати інакше?

У кімнаті, де зазвичай було душно від розмов, запанувала тиша. Татусі пригадали своїх дітей і вирішили віднині чимдуж їх любити. Бездітні старі відчули гострий біль самотності, а ті молоді, у кого власних дітей ще не було, відчайдушно захотіли поколисати на руках власне потомство.

Нарешті тишу було порушено.

– Божечки!

– Померла, бідолашка.

– Захлинулася!

– Поклади їй на губи пір'інку, ма!

– Ох, Джонатане. Вже пізно.

– Але ж із чоловіком усе вийшло!

– Ні, синку, тоді він уже сам дихав. Пір'іна лише показала нам, що в ньому ще жевріє життя.

– Та вона теж іще може ожити!

– Видно, що вона вже не з нами, бідне дівча. Вона не дихає, та й поглянь лишень, якого вона кольору. Хто віднесе нещасне дитинча до довгої кімнати? Візьми її, Гігсе.

– Але ж там холодно! – запротестував Джонатан.

Мати поплескала його по плечу.

– Вона на це не зважатиме. Насправді вона вже не тут. А там, куди вона пішла, ніколи не буває холодно.

– Можна мені її понести?

– Ти понесеш світильник і відчиниш містерові Гігсу двері. Вона заважка для тебе, любчику.

Каменяр підхопив тіло із заслаблх рук Джонатана і підняв його так легко, ніби дівчинка важила не більше за гуску. Джонатан освітлював шлях – назовні та праворуч, до

невеличкої кам'яної повітки. За важкими дерев'яними дверима ховалася вузька комора без жодного вікна. Замість підлоги була втоптана земля, а стіни ніколи не знали тиньку, панелі чи фарби. Улітку це місце годилося для того, щоб покласти виловлену форель або ж общипану качку, до яких ще руки не дійшли; а в таку зимову ніч там було непереливки. З однієї зі стін виступала кам'яна брила, і саме на неї Гігс поклав дівчинку. Згадавши про крихкість пап'є-маше, Джонатан підтримав її голову – «Щоб не поранити», – коли та торкнулася каменюки.

Ліхтар Гігса описав дугу над обличчям дівчинки.

– Ма сказала, що вона померла, – промовив Джонатан.

– Так воно і є, хлопче.

– Ма каже, що вона тепер в іншому місці.

– Це правда.

– А дивиться так, ніби вона тут. Дивиться на мене.

– Думки покинули її голову, а душа відлетіла.

– Може, вона таки спить?

– Ні, хлопче. Вона б уже прокинулася.

Від ліхтаря на нерухомому обличчі танцювали тіні, тепло світла наче приховувало смертельну блідість шкіри, але ніщо не могло замінити внутрішній вогник життя.

– Колись давно жила дівчина, яка спала сотню років. Її розбудив поцілунок.

Гігс несамовито заблимав.

– Гадаю, це просто казочка.

Світлове коло перемістилося від обличчя дівчинки під ноги Гігсові, коли вони йшли до виходу. Втім, біля самих дверей він помітив, що Джонатана біля нього не було. Обернувшись, він високо підняв ліхтар і саме побачив, як хлопець у темряві нахилився й торкнувся поцілунком лоба дівчинки.

Джонатан зосереджено дивився на дівча. Аж тут його плечі раптово зіщулилися, і він відвернувся.

Вони зачинили за собою двері й пішли.

Мрець без історії

За дві милі від Редкота жив лікар. Але нікому не спало на думку його покликати. Він був старий, його послуги коштували чимало, а пацієнти здебільшого помирали, що було не надто обнадійливо. Натомість вони вчинили розумно: послали по Риту.

Отже, за пів години по тому, як чоловіка вклали на стіл, із двору почулися кроки і двері впустили жінку. Окрім Марго та її дочок, що були такою ж невід'ємною частиною «Лебедя», як кам'яні стіни та підлогові дошки, жінок у шинку бачили нечасто. Тож кожне око втупилось у молодицю, коли вона зайшла всередину. Рита Сандей була середнього зросту з не світлим і не темним волоссям. Загалом вона мала непересічний вигляд. Чоловіки обдивилися жінку й зафіксували недоліки геть у всьому. Її вилиці були надто високі та кощаві; ніс трохи завеликий; щелепи здавалися надто широкими, а підборіддя надміру висувалося вперед. Найкращою рисою були очі: хоч і гарної форми, але все-таки сірі, та й надто твердо дивилися вони на світ із-під симетричних брів. Роки вже встигли затьмарити молодість Рити. Й інших жінок її віку давно викреслили зі списку тих, на кого ще варто накинути оком. Утім, у Ритиному випадку, попри її простоту та тридцять років дівочтва, – щось у ній таке було. Може, завдяки історії її життя? Місцева цілителька і повитуха, вона народилась у монастирі, жила там до дорослого віку, а медицини навчилась у монастирській лікарні.

Рита увійшла до зимової кімнати «Лебедя». Ніби не помічаючи всіх тих поглядів, вона розстібнула своє просте вовняне пальто і витягнула руки з рукавів. Сукня була темна й неошатна.

Вона одразу попрямувала туди, де на столі лежав закривавлений і все ще непритомний чоловік.

– Рито, я нагріла тобі води, – сказала їй Марго. – А ось тут ганчір'я, все чисте. Що ще тобі потрібно?

– Більше світла, якщо можна.

– Джонатан зараз принесе згори додаткові свічки та ліхтарі.

– Також не завадило б, – помивши руки, Рита обережно оглядала розріз на губі чоловіка, – бритву і якогось добродія з твердою й акуратною рукою, щоб його поголив.

– Це міг би зробити Джо, еге ж?

Джо кивнув.

– І якийсь алкоголь із ваших запасів. Найміцніший.

Марго відімкнула особливу шафку й дістала звідти зелену пляшку. Вона поставила її поряд із сумкою Рити, й усі п'яндики вп'ялись у неї очима. На пляшці не було етикетки, й це означало, що рідина в ній – нелегального виробництва, а отже, достатньо міцна, щоб звалити з ніг дорослого чолов'ягу.

Два баржовики, що тримали світильники над головою чоловіка, споглядали за тим, як цілителька обстежує провалля, на яке перетворився рот незнайомця. Закривавленими пальцями вона витягла зламаний зуб. За мить дістала ще два. Потім її уважні пальці занурились у волосся, що геть зліпилося від вологи. Вона обстежила кожен дюйм його голови.

– Череп загалом неушкоджений, травми тільки на обличчі. Могло б бути значно гірше. Нумо, витягнемо його спочатку з цих мокрих лахів.

Народ у кімнаті заворушився. Незаміжній жінці неможливо було стягнути з чоловіка одяг, не порушивши при цьому заведеного порядку.

– Марго, – неквапом запропонувала Рита, – покомандуеш чоловіками?

Вона повернулася до стола спиною й заходилася діставати різні штуки зі своєї сумки, а Марго пояснювала молодикам, як стягнути з нього одягу, нагадуючи їм бути обережними: «Ми не знаємо, які ще ушкодження можуть у нього бути, тож не робімо гірше!» – і власноруч розстібувала гудзики та розв'язувала мотузки, бо чоловіки були надто п'яні та й загалом незграбні. Одяг чужинця кублом валявся на підлозі: темно-синя куртка з безліччю кишень – схожа на куфайку баржовика, але пошита зі значно кращої тканини; нещодавно підбиті чоботи з міцної шкіри; справжній пасок – а річковику й мотузки вистачило б; цупкі вовняні бриджі й плетене спідне під повстяною сорочкою.

– А хто це? Ми його знаємо? – спитала Рита, поки що дивлячись убік.

– Гадаю, ми його ніколи в очі не бачили. Та складно сказати, з огляду на його стан.

– Ви зняли з нього куртку?

– Так.

– Може, Джонатан продивився б його кишені...

Коли вона повернулася до стола, її пацієнт був оголений, а на захист його скромності та

Ритиною репутації розстелили білий носовичок.

Вона знову відчула блимання чужих поглядів, проте чоловіки одразу ж відвернулися.

– Джо, будь ласка, якомога обережніше поголи його верхню губу. Ідеально не вийде, але вже постарайся. І делікатніше з носом – він у нього зламаний.

Вона почала огляд. Спочатку поклала долоні на його стопи, потім посунулася вгору – кісточки, гомілки, литки... Її білі руки контрастували з темнішою шкірою чоловіка.

– Він волоцюга, – зауважив гравійник.

Рита обмацувала кістки, зв'язки, м'язи і повсякчас відверталася від його наготи, так, ніби пальці в неї бачили краще за очі. Швидко робила свою справу, переконуючись, що принаймні тут усе було гаразд.

Коли дійшло до правого стегна чужинця, в районі носовичка пальці Рити уповільнилися і завмерли.

– Дайте світла сюди, будь ласка.

З того боку пацієнт був добряче подряпаний. Рита перехилила пляшку, намочила рідиною тканину і поклала її на рану. Ті чоловіки, що купчилися навколо стола, аж скривилися від співчуття, а от незнайомиць навіть не поворухнувся.

Його рука лежала на стегні. Від набряку вона вдвічі збільшилась у розмірі, стала якогось дивного кольору, і на ній запеклася кров. Рита й там пройшлася змоченою в спирті тканиною, та певні відмітини й не думали щезати, хоча вона терла знову й знову. Чорнильно-сині плями, що на вигляд не скидалися ані на синці, ані на засохлу кров. Зацікавившись, вона підняла його руку і пильно придивилася до них.

– Він фотограф, – промовила Рита.

– Хай мені грець! Як ти про це дізналася?

– Його пальці. Бачиш ці відмітини? Це плями від нітрату срібла. Його використовують при виготовленні фотознімків.

Вона скористалася загальним ажіотажем, спричиненим такою несподіваною новиною, щоб оглянути пацієнта в тому місці, де лежала біленька хустинка. Лагідно пропальпувала його череву і не знайшла жодної ознаки внутрішніх ушкоджень. Просувалася все вище, і свічка совалася за її пальцями, допоки біленька хусточка не опинилася у присмерку, а чоловіки не переконалися, що Рита повернулася під владу пристойності.

Хоч чоловікові й поголили жорстку темну бороду, та вигляд його менш страхітливим не став. Покручений ніс ще більше висувався вперед. Глибока рана, що розпанахала губу та щоку, заголеною мала вдсятеро моторошніший вигляд. Очі, що зазвичай надають обличчю людяності, так набрякли, що не розплющувалися. Лоб роздула кривава гуля; Рита витягла з неї скалки, що скидалися на темне дерево, промила її, а потім знову повернулася до рани на губі.

Марго простягла їй голку з ниткою, добряче простерилізовані в алкоголі. Рита піднесла кінчик до розриву й устромила голку в шкіру. Коли вона це зробила, полум'я свічки затремтіло.

– Якщо це комусь потрібно, краще сядьте, – наказала вона. – Досить нам й одного пацієнта.

Та ніхто не хотів визнавати, що йому варто сісти.

Рита оглянула своє рукоділля.

– Він тепер має трохи кращий вигляд, – зауважив якийсь баржовик. – Чи, може, це вже ми до нього звикли.

– Гм-м-м, – пробурчала Рита, ніби погоджуючись.

Вона вже дійшла до середини обличчя. Там великим і вказівним пальцями стиснула його ніс і впевнено крутнула. Усі почули звук руху кісток і хрящів – хрускіт і водночас хлюпання, – і полум'я свічки шалено затанцювало.

– Ловіть його, ну ж бо! – скрикнула Рита, й уже вдруге цього вечора наймити підхопили свого товариша, що зомлів просто в них на руках, – коліна гравійника не витримали. Поки вони з ним возилися, їхні свічки впали на підлогу та згасли. Тож ніхто нічого не побачив.

– Ох, – вимовила Марго, коли свічки запалили знову. – Яка шалена ніч. Нам краще вкласти цього сердегу в кімнаті прочан.

У ту пору, коли Редкотський міст був єдиною на багато миль навкруги переправою через річку, в шинку юрилося багато мандрівників, і в кінці коридору була кімната, яку й досі називали кімнатою прочан, хоч тепер і нечасто використовували за призначенням. Рита прослідкувала за перенесенням свого пацієнта: його вклали в ліжко й накрили ковдрою.

– Я б хотіла оглянути дитину до того, як піду, – сказала вона.

– Звичайно. Ти, мабуть, хочеш прочитати молитву над бідолашною крихіткою.

На думку місцевих, Рита була не тільки доброю цілителькою, а й, за потреби, могла правити за пастора.

– Ось ключ. Візьми свічки.

Натягнувши пальто та капелюх і замотавши обличчя цупким шарфом, жінка вийшла з «Лебеда» й попрямувала до окремішньої будівлі.

Рита Сандей не боялася мертвяків. Вона звикла до них змалечку, ба більше: народилася від мертвячки. Ось як це сталося: тридцять п'ять років тому вагітна жінка у відчаї кинулась у річку. Поки її помітив і витягнув баржовик, вона вже на три чверті втопилася. Він відвіз її до Годстоу, до монахинь, які попіклувалися про нужденну бідаху в лікарні при монастирі. Залишків її життя вистачило саме до початку пологів. Вона так ослабла від шоку, що в ній зовсім не залишилося сил на потуги, тож і віддала Богові душу, щойно її живіт затрясся від сильних переймів. Сестра Грейс мусила закотити рукави, взяти скальпель, провести неглибоку червону криву по її череву і витягти звідти живе немовля. Ніхто не знав, як звуть матір, та вони б і не дали дівчинці її ім'я: покійниця тричі согрішила – перелюб, самогубство та спроба вбити власну дитину. Тож було б безбожно давати немовляті привід її пам'ятати. Вони назвали дитинку Маргаритою, на честь святої, а потім скоротили до Рити. Щодо прізвища, то за відсутності батька з плоті й крові її нарекли Сандей[1 - Від англ. Sunday – неділя. (Тут і далі прим. перекл.)], на честь дня нашого небесного Батька, як і всіх інших сиріток у монастирі.

Малою Рита добре вчилася, виявляла інтерес до лікарні, тож її залучили до праці. Давали такі завдання, з якими й дитина впорається: у вісім років вона застеляла ліжка та відпирала вщент заплямлені кров'ю простирадла й одежину; у дванадцять тягала відра з гарячою водою та допомагала вбирати мерців. У п'ятнадцять років Рита вже вміла промивати рани, накладати шини на переломи та шви на шкіру; а коли їй виповнилося сімнадцять, у мистецтві медичного догляду не залишилося майже нічого, чого вона не вміла робити – навіть могла сама прийняти пологи. Рита б залишилася при монастирі, прийняла постриг і присвятила життя Богові та хворим, якби одного дня, коли збирала трави на березі річки, їй не спало на думку, що ніякого іншого життя, окрім земного, не існує. Зважаючи на те, чого її навчали, то була лиха думка, але замість відчуття провини її захопило страшенне полегшення. Якщо немає раю, то й пекла нема, а якщо немає пекла, то її незнана мати не опинилася в агонії довічних тортур, а просто зчезла, просто відсутня і її не торкнулося страждання. Рита розповіла монахиням про свої світоглядні зміни, і поки вони оговтувалися від приголомшення, загорнула в нічну сорочку пару панталонів і пішла, не взявши навіть щітки для волосся.

– Але як же твій обов'язок?! – гукала їй услід сестра Грейс. – Перед Богом і хворими!

– Хворі є всюди, – крикнула вона у відповідь, а сестра Грейс одказала:

– Так само, як і Бог, – але промовила це тихо, і Рита не почула її слів.

Молода доглядальниця попрацювала спочатку в одній лікарні в Оксфордї, а потім, коли її таланти помітили, стала старшою медсестрою та помічницею лондонського світила медицини.

– Ми з медициною зазнаємо величезної втрати, коли ви вийдете заміж, – не раз казав він їй, навіть якщо якийсь сіромаха-пацієнт просто усміхався Риті.

– Заміж? Це не про мене, – щоразу відповідала вона.

– Чому ж ні? – наполягав він, почувши одну й ту саму відповідь пів десятка разів.

– Я принесу світові значно більше користі як медична сестра, аніж як дружина та мати.

То була тільки половина відповіді.

Він отримав іншу половину декілька днів по тому. Вони відвідували породіллю приблизно Ритиною віку. То була її третя вагітність. До того все проходило цілком гладенько, тому й не мали жодних причин боятися найгіршого. Положення дитинки було цілком нормальним, пологи нетривалі, щипці не знадобилися, плацента вийшла одразу ж. За винятком того, що їм не вдавалося зупинити кровотечу. Вона стікала, і стікала, і стікала кров'ю, поки не померла.

За дверима лікар розмовляв із чоловіком, а Рита дуже вміло згортала закривавлені простирадла. Вона вже давно перестала рахувати померлих матерів.

Коли лікар повернувся до кімнати, в неї все вже було готове, тож вони пішли. Мовчки переступили поріг і вийшли на вулицю. Ступивши декілька кроків, вона промовила:

– Не хочу померти ось так.

– Я вас не засуджую, – відповів він.

У лікаря був друг, один джентльмен, який часто заходив на вечерю і залишався до ранку. Рита ніколи не питала про це. Та лікар розумів, що вона знає про любовне почуття, яке він мав до того чоловіка. Здавалося, її це анітрохи не бентежило, і поводитися Рита цілком стримано. Після кількомісячного обдумування він зробив їй несподівану пропозицію.

– Чому б вам не вийти за мене заміж? – запитав її колись у перерві між пацієнтами. – Ніякого... ну, ви зрозуміли... не буде. Та для мене це зручно, а для вас, може статися, вигідно. Пацієнтам це сподобається.

Рита обміркувала це і погодилася. Вони заручилися, але ще до весілля чоловік захворів на пневмонію й помер у надто молодому віці. В останні дні життя він покликав адвоката й дещо змінив свій заповіт. Залишив будинок і меблювання тому джентльменові, а Риті дісталася значна сума грошей, якої було досить, щоб забезпечити їй скромну незалежність. Він також заповів їй свою бібліотеку. Рита продала ті книжки, що не стосувалися медицини чи науки, решту ж спакувала й вирушила річкою проти води. Коли човен підійшов до Годстоу і пропливав повз монастир, вона поглянула на нього і раптово відчула напад гострого болю, що нагадав їй про втраченого Господа.

– Тутка? – спитав човняр, помилившись щодо емоцій на її обличчі.

– Не зупиняйтеся, – сказала вона йому.

Тож вони плили ще день, і ще ніч, допоки не дісталися Редкота. Їй сподобалося це місце.

– Ось тут, – наказала вона човняреві. – Годиться.

Рита придбала котедж, розставила книжки по полицях і сповістила найстатечніші родини місцевості про те, що має рекомендаційний лист від одного з найвидатніших лікарів Лондона. Вилікувавши декількох хворих і прийнявши з пів дюжини немовлят, вона здобула собі авторитет. Найзаможніші сім'ї бажали, щоб лише Рита супроводжувала їхній прихід у цей світ і відхід із нього, а в проміжку розв'язувала їхні проблеми зі здоров'ям. За таку роботу добре платили, тож дохід давав змогу примножити її спадок. Серед цих пацієнтів було багато тих, хто міг дозволити собі іпохондрію. Вона поблажливо ставилася до такого потурання своїм бажанням. Це давало їй змогу працювати за копійку, а то й узагалі за спасибі, з тими, хто не міг заплатити. Поза роботою вона жила досить скромно: методично читала книжки з лікарської бібліотеки (ані подумки, ані в розмові не називала його своїм нареченим) і виготовляла ліки.

Отже, Рита прожила у Редкоті років із десять. Смерть її не лякала. За всі ці роки вона не раз піклувалася про вмираючих, була свідком їхнього відходу та вбирала небіжчиків. Смерть від хвороби, смерть у пологах, смерть від нещасного випадку. Пару разів траплялася смерть від злочинного наміру. Смерть як бажаний гість у старечому віці. Лікарня Годстоу стояла біля річки, тож, відповідно, вона дещо знала і про втоплеників.

Саме про втоплення Рита й думала, коли швидко крокувала крізь холодну темряву до повітки. Утоплення – це за просто. Щороку річка живиться декількома новими душами. Потрібно лишень перекинути зайву чарочку, зробити один квапливий крок або ж відволіктися на секундочку. Першим Ритиним утоплеником був дванадцятирічний хлопчик, на рік молодший за неї тодішню; він послизнувся, коли виспівував пісень і пустував на шлюзі. Пізніше, влітку, – гультіпака, який зробив непевний крок із човна, коли падав – отримав важкий удар у скроню, а його друзяки були надто п'яні, щоб допомогти. Одного

золотого осіннього дня якийсь студент, хизуючись, стрибнув із моста у Волверкоті – вочевидь, не очікував такої глибини та течії. Річка – завжди річка, у будь-яку пору року. Були й молоді жінки, такі ж, як її мати. Бідолашні душі, налякані майбутнім у бідності та соромі, покинуті батьками та коханцями, які йшли до річки, щоб покласти усьому край. А ще ж були немовлята, небажані шматочки плоті, маленькі паростки життя, притоплені без жодного шансу вижити. Вона все це бачила.

Опинившись біля дверей довгої кімнати, Рита повернула ключ у замку. Всередині повітря здавалося навіть холоднішим, ніж ззовні. Воно прочистило всі проходи та пазухи у неї в носі аж до лоба. У цьому холоді відчувався гострий запах землі, каміння і, найголовніше, річки. Її увага одразу ж загострилася.

Кволе світло ліхтаря не могло дійти до кутів кімнати, проте маленьке тільце було освітлене, виблискуючи тьмяним сірувато-зеленим сяйвом. Цей ефект спричиняла його надмірна блідість. Проте зацікавлена людина могла подумати, що маленькі ручки та ніжки самі собою випромінюють світло.

Завваживши незвичну тривогу, що раптово охопила, Рита підійшла до тіла. На її погляд, дитині було десь чотири роки. Шкіра біла. Вдягнута була у найпростішу одежинку, ручки та ніжки в неї голі, а сама тканина, досі вога, – пожмакана.

Рита автоматично приступила до монастирсько-лікарняної справи. Перевірила дихання. Поклала два пальці дитині на шию, щоб виміряти пульс. Обережно підняла пелюсткове вічко, щоб подивитися на зіницю. Коли вона все це робила, то чула в себе в голові відлуння молитви, якою мав би супроводжуватися огляд: хор спокійних жіночих голосів промовляв «Отче наш, що є на небесах...» Вона чула її, але губи не рухалися в такт.

Немає дихання. Немає пульсу. Повне розширення зіниць.

Утім, вона досі зберігала незвичну настороженість. Стояла над крихтним тілом і розмірковувала, що ж так схвилювало її. Мабуть, ніщо інше як крижане повітря.

Від мертвих тіл можна багато про що дізнатися, якщо достатньо їх бачив, а Рита мала такий досвід. Відповіді на питання, коли, як і чому, були тут – якщо знати, де шукати. Рита взялася повно та ретельно оглядати трупик і невдовзі геть забула про холод. У мерехтливому світлі ліхтаря вона під різними кутами вдивлялася у кожен дюйм шкіри дитини. Піднімала її ручки та ніжки, зауваживши м'який рух суглобів. Зазирнула у вуха та ніздрі. Оглянула ротову порожнину. Обдивилася кожен пальчик і кожен нігтик. Завершивши огляд, вона відступила і насупила брови.

Щось не так.

Нахиливши голову вбік і розгублено скрививши рота, Рита почала пригадувати все, що їй

було відомо. Вона знала, що втопленики мають покритися зморшками, набрякнути й роздутися. Знала, що їхня шкіра, волосся та нігті втрачають пружність і м'якшають. Тут не було жодної з цих ознак, але це значило лишень, що дівчинка не пробула у воді занадто довго. А ще ж і слизові оболонки. У втоплеників у кутках рота й у ніздрях виступає піна, але тут цього не було. Це також можна пояснити. Дівчинка вже була мертва, коли потрапила у воду. Це ще так-сяк. А от решта ознак дуже її бентежила. Якщо дитинча не втопилося, що ж тоді з ним сталося? Череп був цілий, на кінцівках не видно жодних слідів побоїв. На шиї немає синців. Жодна кістка не зламана. Жодних ознак пошкодження внутрішніх органів. Рита знала, як далеко може зайти людська жорстокість: вона оглянула й статеві органи дівчинки і переконалася, що та не стала жертвою протиприродного вторгнення.

Чи можна припустити, що дитя померло власною смертю? Але ж не було й жодних знаків хвороби. Насправді, судячи з ваги, стану шкіри та волосся, дитина цілком здорова.

Усі ці факти самі собою достатньо бентежні, але ж то було ще не все. Навіть якщо уявити, що дитинча померло природним чином і – неможливо уявити, чому – його позбулися, викинувши в річку, все-таки на тілі мали б бути ушкодження, отримані вже після смерті. Пісок і гравій залишають садна на шкірі, камінчики обдирають, уламки в руслі ріки ріжуть плоть. Вода ламає людині кістки, а об міст можна розтрити череп. Та дивись на цю дитину – а вона лежить без жодної відмітини, без синців, подряпин чи порізів. Маленьке тільки було бездоганим. «Як лялька», – так сказав їй Джонатан, описуючи дівчинку, що впала просто йому до рук. І вона тепер розуміла, чому йому так здалося. Рита провела рукою по підшвах дівчинки, обвела зовнішній край великого пальця ніжки – усе таке бездоганне. Можна подумати, що дівчинці ніколи не доводилося ступати по землі. Нігтики в неї були тендітні та перламутрові, ніби в новонародженій. Те, що смерть не залишила на ній жодного знаку, достатньо дивно, але ще дивніше те, що жодних ознак не залишило і життя. В Ритиному досвіді це був унікальний випадок.

Тіло завжди може розповісти якусь історію. Але трупик цієї крихітки був чистою сторінкою.

Рита зняла з гака ліхтар. Вона спрямувала світло на обличчя дитини, та воно було таким само невиразним, як і решта її тіла. Неможливо визначити, чи мали ці притуплені та недовершені риси відбиток краси, сором'язливої спостережливості чи лукавого бешкетування. Навіть якщо там колись була цікавість, безтурботність чи нетерплячість, життю не вистачило часу, щоб ці емоції залишили помітний слід.

Зовсім нещодавно – години зо дві тому – душа та тіло цієї дівчинки були надійно поєднані. Подумавши про це, Рита, незважаючи на весь свій досвід і професійну підготовку, раптово опинилась у вирі почуттів. Їй потрібен був Господь – далеко не вперше після того, як вона розірвала з ним стосунки. Господь, що, як у її дитинстві, усе знав, усе бачив, усе розумів. Яким простим усе здавалося, коли вона, нетямуща та збентежена, все-таки могла вірити в Отця нашого, який чудово все розумів. Рита могла собі дозволити нічого не знати, бо

Господь знав усе. Але тепер...

Вона взяла дитину за руку – довершена рука з п'ятьма досконалими пальцями та прекрасними нігтями. Поклала на свою відкриту долоню і накрила іншою рукою.

Це неправильно! Геть усе неправильно! Так не має бути!

І саме тоді це й сталося.

Диво

Перед тим як Марго занурила вбрання пораненого чоловіка у відро з водою, Джонатан пройшовся по його кишнях. Виллов був таким:

Один розбухлий від води гаманець із сумою, що покрила би будь-які витрати, й усе одно вистачило б поставити всім випивку, коли незнайомиць оклигає.

Один промоклий носовичок.

Лялька, ціла, а до неї бляшанка тютюну. Вони сколупнули кришку і виявили, що вміст її сухий. «Принаймні цьому він порадіє», – зауважили.

Одне кільце, з нанизаними на нього тендітними інструментами та приладдям, яке їх трохи спантеличило – чи він годинникар? Чи, може, слюсар? А чи, навіть, зломщик? – поки не витягли наступний предмет.

Одна фотографія. Тут вони пригадали темні плями на пальцях чоловіка та Ритину здогадку, що він може бути фотографом, і тепер вона видавалася вагомою. Ці інструменти, ймовірно, мали якийсь стосунок до професії чужинця.

Джо забрав у сина фотографію і злегка провів по ній вовняною манжетою, щоб підсушити.

На ній був зображений кут поля, ясень, і більше нічого.

– Бачив я й красивіші картинки, – промовив хтось.

– Тут не вистачає церковного шпиля або солом'яної хатини, – додав інший.

– Та на цьому фото взагалі нічого конкретного не зображено, – сказав третій, розгублено чухаючи потилицю.

– Це Трюзбері Мід[2 - Трюзбері Мід (англ. Trewsbury Mead) – галявина поблизу села Кембл

у графстві Глостершир, де бере початок річка Темза.], – заявив Джо, єдиний, хто міг упізнати місце.

Вони не знали, що на це відповісти, тому знизали плечима і поклали фотографію просихати на каміні, а самі повернулися до наступного й останнього предмета з чоловікових кишень, і це була:

Одна бляшана шкатулочка, набита маленькими картками. Вони витягли верхню і простягнули Овеніві, що читав краще від усіх, а він підняв свічку й прочитав уголос:

Генрі Донт із Оксфорда

Портрети, пейзажі, міські та сільські краєвиди

А також: листівки, путівники, фоторамки

Фірмова продукція – краєвиди Темзи

– Вона мала рацію, – загалдикали вони. – Сказала, що він фотограф, і ось доказ.

Потім Овен зачитав адресу на оксфордській Гай-стріт.

– Хто їхатиме завтра до Оксфорда? – спитала Марго. – Хтось знає?

– Чоловік моєї сестри збирався вести баржу із сиром, – відповів один гравійник. – Можу сьогодні зайти та спитати в нього.

– Баржею туди пливти два дні, еге ж?

– Не може ж він змусити свою родину два дні хвилюватися за себе.

– Певна річ, завтра він не поїде, я маю на увазі чоловіка твоєї сестри. Якщо так, то він же не зможе повернутися додому до Різдва.

– Тоді залізницею.

Вирішили, що поїде Мартінс. На фермі він був завтра не потрібний, а ще мав сестру, яка жила неподалік від вокзалу в Леглейді. Він зібрався одразу ж вирушити до неї, щоб сісти на ранковий потяг. Марго дала йому грошей на дорогу. Він декілька разів повторив адресу,

поки не затвердив напам'ять, і пішов, із шилінгом у кишені та новісінькою історією на язичку. Поки відмахував шість миль пішки берегом, у нього був час на репетицію, тож коли Мартінс дістався до помешкання сестри, історію довів до блиску.

Інші пияки затрималися. Звичайні оповідки на сьогодні скінчилися. Хто ж буде розказувати історію, якщо вона сталася просто в нього на очах? Тож вони знову наповнили склянки та кухлі, розкурили люльки й умостилися на табуретах. Джо відніс приладдя для гоління, повернувся до свого стільця і покашлював там потай час від часу. Всівшись на табурет біля вікна, Джонатан поглядав на дрова в каміні й слідкував за тим, як спливають свічки. Марго шаруділа старим веслом у відрі з одежиною, що просякла річковим запахом. Вона добряче її повозюкала, а потім поставила баняк із пряним пивом на піч. Аромат мускатного горіха та ямайського перцю змішався із запахом тютюну та диму, і річковий сморід став менш відчутним.

Пияки почали розмову, підбираючи слова, щоб перетворити нічну пригоду на історію.

— Коли я помітив його там, біля дверей, то був вражений. Ні, приголомшений. От саме так я й почувався. Приголомшеним!

— Я був шокований.

— І я. Я був приголомшений і шокований. А ти?

Вони колекціонували слова так само, як гравійники видобували закам'янілості. Їхні вуха завжди були нашорошені у пошуках рідкісних, незвичайних, унікальних слів.

— Гадаю, я остовпів.

Вони спробували це слово на смак, зважили його на язиках. Наче нічогеньке. І захоплено закивали.

Один із них був новеньким у «Лебеді» й новачком в оповідацтві. Він досі освоювався у товаристві.

— Як щодо ошелешений? Можна так сказати?

— Чом би й ні? — підбадьорили вони його. — Кажі «ошелешений», твоя воля.

Повернувся Бешант-човняр. Човен також міг розповісти історію, і він пішов подивитися, що той міг йому розказати. Усі в шинку обернулися до нього, щоб послухати.

— Він отам, — доповів Бешант. — Уся обшивка розтрощена. Напоровся на щось жахливе і набрав води. Він наполовину затоплений. Я витяг човен на берег і перевернув, але його

не врятувати. З ним покінчено.

– Як думаєш, що з ним сталося? Врізався в причал?

Бешант поважно похитав головою.

– Щось упало на човен і розбило його. Щось зверху.

Він підняв руку й міцно вдарив нею об іншу, щоб продемонструвати.

– То не причал, інакше пробоїна була б збоку.

Тепер пияки заходились обговорювати річку – вгору й униз течією, фарлонг[3 - Фарлонг – англійська одиниця виміру відстані, дорівнює 1/8 милі або 201 метр.] за фарлонгом, міст за мостом, приписуючи провину за uszkodження чоловіка та човна кожному небезпечному місцю. Усі тією чи іншою мірою були річниками – якщо не за професією, то бодай завдяки тривалій близькості, – і кожен мав що сказати, коли намагалися з'ясувати, що сталося. Подумки вони розтрошили човника об кожен мол і кожну пристань, об кожен міст і кожне млинове колесо, вгору й униз течією – але всі помилялися. І тут вони згадали про Греблю Диявола.

Гребля була побудована з вертикальних ясеневих підпор, розташованих на однаковій відстані поперек річки, а між ними простягалися колоди, утворюючи щось на кшталт стін, які можна піднімати й опускати, залежно від течії. Традиційно люди виходили з човнів і тягнули їх угору по схилу, насипаному саме для того, щоб обійти греблю і повернутися на воду на іншому боці. На березі стояв шинок, тож практично завжди можна було розраховувати на чийсь допомогу в обмін на випивку. Та інколи, коли заслони підняті, а човен поворотний, коли річка спокійна, а гребець – досвідчений, тоді можна зекономити собі трохи часу та поплисти навпростець. Треба було ретельно вирівнювати човен, не давати йому нахилитися, відтак прибрати весла, щоб не пошкодити їх об опори, а також, якщо рівень води в річці високий, доводилося нагнутися або плюхнутися на спину в човні, щоб не вдаритися головою об поперечину греблі.

Вони прикинули це щодо зросту чоловіка. Потім проміряли з урахуванням човна.

– То це було там? – спитав Джо. – Це на Греблі Диявола з ним сталася халепа?

Бешант узяв із невеличкої купки шматочок деревини завбільшки з сірник. Він був твердий і чорний – найбільша заноза, яку Рита витягла з лоба пораненого чоловіка. Попробував її кінчиком пальця, відчув, що деревина тверда, попри тривалий контакт із водою. Скоріш за все, ясень, а гребля й була побудована з ясеня.

– Гадаю, так.

– Я сам не раз проходив Греблю Диявола, – сказав фермерський наймит. – Думаю, ти теж?

Човняр кивнув.

– Якщо річка була в настрої й давала мені дозвіл, то так.

– А вночі спробував би?

– Ризикувати життям, щоб вигадати декілька секунд? Я не такий дурень.

Усі відчули задоволення від того, що хоча б одне питання нічної історії було з'ясоване.

– Та все-таки, – продовжував розмірковувати Джо, – навіть якщо він втрапив у халепу на Греблі Диявола, як йому вдалося звідти дістатися сюди?

Зав'язалось одразу декілька розмов, у яких висували теорію за теорією, розглядали і визнавали непереконливою. Припустімо, він гріб увесь час після нещасного випадку... З такими ушкодженнями? Ні! Тоді припустімо, що він дрейфував, лежачи на дні човна, перебуваючи між життям і смертю, аж поки в Редкоті не прийшов до тями... Дрейфував? У такому роздубаному човні? Якось долав у темряві перешкоди, і до того ж вода постійно захлюпувала в човен? Ні!

Вони все кружляли й кружляли, знаходили тлумачення тільки половини фактів, і пояснювали лише «що», а не «як», або ж «де», але не «чому», допоки не виснажили уяву, а до відповіді так і не наблизились. Як же тому чоловікові вдалося не втопитися?

Якусь мить єдиний чутний голос належав річці, аж тут Джо відкашлявся і набрав у груди повітря, щоб заговорити:

– Мабуть, то штуки Мовчана.

Усі подивились у бік вікна, а ті, хто сидів ближче, навіть визирнули у м'яку розкрилену темряву, де рухома чорнота виблискувала ртутним сяйвом. Мовчан-поромник. Про нього знали всі. Час від часу він з'являвся в їхніх історіях. Дехто навіть божився, що бачив його на власні очі. Він приходив до тих, хто потрапляв на річці в халепу – кощави та видовжена фігура. Мовчан так вправно орудує жердиною, що здається, ніби його плоскодонка ковзає по воді, немов підштовхувана потойбічною силою. Він завжди був мовчазним, але безпечно проводив вас до берега, даючи змогу ще хоч трохи пожити. Але якщо не пощастить, Мовчан приведе до іншого берега. Ті бідолашні душі вже ніколи не повернуться до «Лебедя», не піднімуть пінту елю і не розкажуть про зустріч із ним.

Мовчан. Тепер ця історія поставала у геть іншому світлі.

Марго, чиї мати й бабця згадували про Мовчана за декілька місяців до смерті, насупилась і змінила тему.

– Тяжким буде пробудження для цього бідолашного чоловіка. Втратити рідне дитя – чи ж є більше горе?

Почулося погідливе бурмотіння, і вона повела далі:

– Чого б це батькові тягти дитинча на річку в таку пору? А ще й зима! Навіть самому лізти туди було безглуздо, а ще й із дитиною...

Батьки сімейств кивнули, і до характеру чоловіка, що лежав у сусідній кімнаті, додалася ще й необачливість.

Джо викашлявся і промовив:

– Те маленьке дівча мало такий химерний вигляд.

– Дивно.

– Своєрідно.

– Чудернацько, – почулося трійко голосів.

– Я навіть і не второпав, що то була дитина, – сказав чийсь здивований голос.

– Ти не один такий.

Марго розмірковувала про це весь час, поки чоловіки гомоніли про човни та греблі. Вона думала про своїх дванадцятьох дочок й онуків і картала себе. Дитина – то завжди дитина, жива вона чи мертва.

– Як же ми цього не помітили? – спитала таким тоном, від якого всім їм стало соромно.

Вони перевели погляди у темні кутки кімнати і почали порпатись у себе в пам'яті. Пригадали, як поранений чоловік стояв у дверях. Знову пережили той самий шок, враховуючи, що тоді не мали часу на роздуми щодо того, що сталося. То було наче уві сні, думали вони, точніше, в кошмарі. Той чоловік постав перед ними як персонаж народної казки – недолюд чи вовкулака. Тож вони й прийняли дитину за маріонетку чи ляльку.

Як і тоді, прочинилися двері.

Пияки струсили із себе спогади про незнайомця і побачили...

...Риту.

Вона стояла у дверному отворі, точнісінько там, де раніше чоловік.

На руках у неї була мертва дівчинка.

Знову? Це що, помилка в часі? Чи вони п'яні? Чи втратили розум? Надто багато всього сталося для їхніх мізків. Тож вони зачекали, поки світ не стане на місце.

Мертва дитина розплющила очі.

Дівча крутило головою.

Від її погляду кімнатою пішла така потужна хвиля, що в кожному оці зарядило й кожна душа відчувала його владу.

Ніхто не слідкував за часом, і саме Рита порушила мовчання:

— Я сама не знаю, — промовила вона.

То була відповідь на запитання, яке вони не могли поставити через шок. Відповідь на запитання, яке й вона сама ледве могла скласти до купи.

Коли вони нарешті зрозуміли, що язики все ще справно працюють, Марго сказала:

— Загорнемо її в мою шаль.

Рита запобіжно підняла руку.

— Краще не треба її так швидко зігрівати. Вона надто довго пробула на морозі. Мабуть, їй буде краще за нижчої температури.

Жінки поклали дитину на підвіконня. Вона була смертельно блідою. Не рухалася, тільки очі мигали та вдивлялися.

Річники, вирощувачі хрину та гравійники, молоді й старі, з жорсткими руками та почервонілими пальцями, замурзаними шиями та грубо витесаними підборіддями, підвелися зі своїх стільців і з хвилюванням приглядалися до дитини.

— Вона знову заплющує очі!

– Чи вона знову вмирає?

– Дивися, її груди здіймаються.

– Ага, бачу. А тепер знов опадають.

– І знову здіймаються.

– Вона засинає.

– Ц-с-с-с!

Вони перейшли на шепіт.

– Ми заважаємо їй спати?

– Посунься, чуєш? Мені не видно, як вона дихає.

– А тепер видно?

– Вона вдихає.

– І видихає.

– Вдих.

– Видих.

Вони стояли навшпиньки, витягували шиї, заглядали через плече, мружили очі від світла свічки, яку Рита тримала над дівчинкою. Спостерігали за кожним її вдихом і, непомітно для них самих, почали дихати синхронно з нею, наче їхні груди могли за пару вдихів заповнити повітрям маленькі легені. Кімната розширювалась і скорочувалась у такт диханню дівчинки.

– Мабуть, непогано мати маленьку дитинку та дбати про неї, – тужливо зашепотів якийсь кощавий городник із червоними вухами.

– Нічого кращого немає, – заміряно підтвердили його товариші.

Джонатан не зводив із дівчинки очей. Він бокаса пробирався кімнатою, поки не опинився поряд із нею. Непевно простягнув руку, і тільки після Ритиною кивка намілювся покласти її на пасмо волосся дівчинки.

– Як ви це зробили? – спитав він.

– Це не я.

– То що ж повернуло її до життя?

Вона похитала головою.

– Чи то був я? Я ж поцілував її. Щоб розбудити, як принцесу в казці.

І він підніс пасмо волосся до губ, щоб Рита побачила.

– У справжньому житті так не буває.

– То це диво?

Рита заклала, не в змозі відповісти.

– Не думай зараз про це, – сказала його мати. – У темряві багато чого не розбереш, та при денному світлі воно саме стає зрозумілим. Бідолашці потрібно поспати, і щоб ти не метушився поряд. Ходи сюди, в мене є для тебе робота.

Вона знову відімкнула буфет, дістала звідти ще одну пляшку, розставила на таці десяток тонких склянок і в кожному налила на джойм напою.

Джонатан роздав склянки всім присутнім.

– Дай одну батькові, – Джо зазвичай не пив узимку і коли мав проблеми з легенями. – А тобі, Рито?

– Вип'ю, дякую.

Усі, як один, піднесли склянки до вуст і зробили ковток.

Чи було це диво? Вони почувалися так, ніби побачили уві сні горщик із золотом, прокинулися – а він осьдечки, на подушці. Так, ніби завершили розповідати історію про принцесу – а вона, виявляється, просто тут, сидить у кутку, слухає.

Майже годину вони мовчали, споглядали за сплячою дитиною та милувалися нею. Чи існувало десь іще в країні цікавіше місце, ніж «Лебідь» у Редкоті? І всі вони тепер могли сказати: «Я був там».

Нарешті Марго відправила їх по домівках:

– Довга була ніч. Хоч трохи сну піде всім нам на користь.

Кухлі були випиті до дна, і пияки потроху почали розбирати свої пальта й капелюхи. Вони непевно підводилися, сповнені випивкою та магією, і, похитуючись, крокували до дверей. Декілька разів прозвучало на добраніч, двері прочинилися, і поволі, раз-по-раз обертаячись, пияки розчинилися у нічній темряві.

Мандрівка історії

Марго з Ритою підняли сплячу дитинку та стягнули з неї безрукавну одежину. Вони намочили ганчір'я теплою водою і змили з неї річковий запах, утім, волосся ще було просякнуте ним. Коли її торкалися мокрою ганчіркою, дитина щось промуркотіла від задоволення, але не прокинулася.

– Кумедне маля, – прошепотіла Марго. – Що ж тобі сниться?

Вона принесла нічну сорочку, яку тримала на випадок приїзду онучок, і жінки разом просунули тендітні ручки в рукави. Дівчинка не прокинулася.

Тим часом Джонатан помив і витер кухлі, а Джо сховав вечірній виторг у звичному місці й позамітав підлогу. Він прогнав із кутка кішку, яка непомітно прослизнула туди раніше. Вона образилася і крадькома попрямувала із тіні просто до вогнища, де ще відблискувало жариво.

– Навіть не думай там умоститися, – попередила тварину Марго, аж тут втрутився її чоловік.

– Надворі жахливо. Нехай залишається тут. Як виняток.

Рита вклала дитину на ліжко у прочанській кімнаті, поряд із сплячим чоловіком.

– Я залишуся тут на ніч, нагляну за ними, – сказала вона.

Коли Марго запропонувала принести розкладачку, Рита відмовилася:

– Стілець цілком згодиться. Я звикла до такого.

Будинок затиш.

– Це наводить на думки, – пробурмотіла Марго, коли її голова нарешті опинилася на

подушці.

– Авжеж, – стиха відповів Джо.

Вони пошепки ділилися думками. Де ж узялися ці незнайомці? І чому їх занесло саме сюди, у їхній шинок, у «Лебідь»? І що ж саме сталося сьогодні вночі? Диво – це слово вимовив Джонатан, і подружжя також покрутило його на язика. Воно було знайоме їм із Біблії, і там означало неймовірні речі, які сталися неймовірно давно і в таких віддалених краях, що, може, їх і не існувало. Тут, у шинку, це слово можна хіба використати на позначення сміховинно неправдоподібного шансу, що Бешант-човняр колись повністю виплатить свій борг. Ото було б диво так диво. Але сьогодні ввечері, у час зимового сонцестояння, у редкотському шинку «Лебідь» це слово набуло геть іншого значення.

– Я не стулю повік, усе думатиму про цю загадку, – промовив Джо.

Хай там як, але вони були надто втомлені, а половина довгої ночі вже позаду, тож дмухнули на свічку. Ніч замкнулася над ними, і майже одразу припинилося й здивування.

Унизу, в кімнаті прочан, поруч із ліжком, на якому бік-у-бік спали її пацієнти, пильнувала у кріслі Рита. Дихання чоловіка було повільним і хрипким. Повітря, що входило та виходило з його легень, мало подолати перешкоди з набряклих оболонок, пройти крізь проходи, заповнені загуслою кров'ю, плин якої за останні години був змінений і відновлений. Тож не дивно, що він видавав такі звуки, мов зубці пили по дереву. У ті миті тиші, між його вдихом і видихом, їй було чути незначне тріпотіння від дихання дитинки. Поза їхнім диханням, десь на далекому тлі, чула, як дихає річка – безмежною парою.

Їй варто було б заснути, та вона чекала того часу, коли залишиться на самоті, щоб поміркувати. Методично та відсторонено перебрала всі події. Пригадала, як робила звичний огляд, повторила про себе всі ознаки, на які її вчили звертати увагу. Де ж вона схибила? Ще раз, двічі, тричі, у найдрібніших подробицях пригадала усе. І не знайшла жодної помилки.

Що ж тоді?

Оскільки її знання виявилися безсилими, Рита звернулася за розпрозоренням до власного досвіду. Пригадувала такий випадок, щоб вона не була цілковито впевнена в тому, чи пацієнт живий, а чи вже мертвий. Доволі звично казати, що хворий на порозі смерті, бо між життям та не-життям цілком реальна межа, і людина могла на якийсь час на ній затриматись. Утім, за таких обставин Рита ніколи не мала труднощів із визначенням, по який бік межі перебуває людина. Несуттєво, як далеко зайшла хвороба або який слабкий пацієнт: до миті смерті він живий. Не могло бути жодних вагань. Ніяких проміжних станів.

Марго всіх відправила до ліжка, керуючись втішною думкою про те, що осяяння прийде зі

сходом сонця. У будь-яких інших випадках Рита поділяла це переконання, але тут була інша справа. Питання, яке крутилось у неї в голові, стосувалося тіла, а тіло підкорялося законам. Знання підказували їй, що все, що вона пережила, просто не могло статися. Мертві діти не повертаються до життя. Було лише два варіанти: або дитина і тепер нежива – вона прислухалася і почула легке дихання, – або ніколи не вмирала. Рита знову перелічила ті ознаки смерті, на які звертала увагу. Шкіра воскової блідості. Відсутність дихання. Відсутність пульсу. Розширення зіниць. Вона подумки повернулася до тих хвилин у довгій кімнаті й переконалася, що перевірила все. Усі ознаки смерті були навіч. Тож хіба була не в ній. А де ж тоді?

Рита заплющила очі, щоб краще зосередитися. У неї за плечима були десятки років сестринського досвіду, але цим її знання не обмежувалися. Довгими вечорами вона штудіювала книжки з хірургії, вивчила анатомічну будову тіла, оволоділа мистецтвом приготування ліків. Завдяки її практичному досвіду ці запаси знань перетворилися на глибоке джерело розуміння. Тепер вона дозволила цьому вечірньому досвіду зайняти своє місце серед інших її знань. Рита не гналася за поясненнями і не намагалася натужно поєднати думки. Вона просто чекала, з усе більшим занепокоєнням і збудженням, поки висновок, який ще тільки формувався у глибинах її розуму, вийде на поверхню.

Законів життя та смерті – принаймні у тому вигляді, в якому Рита їх знала – було недостатньо. Життя та смерть мали більше таємниць, ніж відомо медицині.

Двері прочинилися, ваблячи її до пізнання.

І знову Рита засумувала за Богом. Вона ділилася з ним усім. Із дитинства зверталася до нього з будь-яким питанням, сумнівом, задоволенням і тріумфом. Він супроводжував її міркування і був незмінним напарником у діях. Але Господь зник. Їй самій належало в усьому розібратися.

Що ж із цим робити?

Вона прислухалася. Дихання дівчинки. Дихання чоловіка. Дихання річки.

Річка... З цього й треба починати.

Рита зашнурувала чоботи і застібнула на всі гудзики пальто. Вона навпомацки пошукала щось у сумці – то виявилася невеличка бляшана коробочка, – поклала її до кишені й тихенько вислизнула надвір. Навколо світла ліхтаря простягалася безмежна темрява, та їй вдалося натрапити на край доріжки. Вона зійшла з неї просто у траву. Керуючись скоріш відчуттям, аніж зором, попрямувала до річкового берега. Холодне повітря проникало крізь гудзикові петлі та петлі її шалика. Вона крокувала в оточенні теплої пари власного дихання і відчувала, як та вільгою лягає на її обличчя.

Ось на траві й човен, перевернутий догори дригом. Вона зняла рукавичку й обережно помацала розтроснені краї деревини; аж тут натрапила на ціле місце – туди й спрямувала світло ліхтаря.

Витягла коробочку з кишені й затиснула її в зубах, поки, незважаючи на холод, збирала у жмуток поділ спідниці й запинала його в ту ж кишеню – щоб присісти, не замочивши плаття. Перед нею виблискувала темним ріка. Вона нахилилася і простягла руку вниз, поки не відчула між пальцями її роздратоване щипання. Добре. Відкривши бляшанку, витягла звідти флакончик зі скла та металу. Навпомацки занурила його в зимну воду і почала рахувати. Потім підвелася і з усією обережністю, на яку були здатні її заляклі пальці, поклала пробірку у футляр. І, навіть не розправивши сукню, якомога швидше попрямувала до шинку.

У прочанській кімнаті вона піднесла флакончик ближче до ліхтаря, щоб роздивитися вміст, а потім витягла з сумки олівець і блокнот. Занотувала температуру води.

Небагато. Але то був тільки початок.

Вона витягла дитину з ліжка, сама сіла в крісло, а дівчинку обережно вмостила в себе на колінах. Маленька голівонька похилилась і притулилася до її грудей. «Я не спатиму сьогодні», – думала вона, вкриваючи себе та дитину ковдрами. Не тепер, після подій цієї ночі. Не у цьому кріслі.

Поки вона готувалася не спати цілу ніч, зі сверблячими очима та болючою спиною, їй пригадалася її тезка. Свята Маргарита, яка присвятила своє дівоцтво Господові і була так рішуче налаштована не виходити заміж, що прийняла біль тортур, аби не взяти шлюб. Вона вважалася покровителькою вагітних жінок і родива. Коли Рита в монастирському дитинстві прала брудні закривавлені простирадла та накривала тіла тих жінок, що померли в пологах, тишилася думкою про те, що її майбутнє – стати нареченою Господа. Їх ніколи не розлучить дитина, що вилізе з її живота. Господь покинув Риту, та її відданість дівоцтву була непохитною.

Жінка заплющила очі. Руками обвила дитину, що спала, привалившись до неї всією вагою. Рита відчувала підйом і спад її дихання та підлаштовувала під нього своє так, щоб, коли дівчинка наповнювала легені, вона видихала б; а коли дитина випускала повітря, її груди наповнювалися ним. Жінку захопило незрозуміле задоволення; в дрімоті вона намагалася розпізнати та назвати його, але не могла.

У темряві до неї повільно прийшла думка.

Якщо вона не має стосунку до цього чоловіка. Якщо ніхто на неї не претендує. Вона могла б бути моєю...

Але навіть до того, як Рита змогла спіймати цю думку, її розум заповнив безкінечний тихий голос річки. Він відштовхнув її від твердого ґрунту яви та підхопив потоком ночі, де вона, не розуміючи, що відбувається, повільно плила... плила... у темне море сну.

Утім, спали далеко не всі. Пиякам й оповідачам, щоб опинитися у своїх ліжках, треба було трохи прогулятися. Один із них, вийшовши з «Лебеда», повернув від річки й пішов навпростець дві милі через поля до стайні, де спав разом із кіньми. Він шкодував про те, що там на нього ніхто не чекає, що йому не буде кого розтовкти і вигукнути: «Не повіриш, що тільки-но сталося!» Він уявив, як розкаже коням, що бачив сьогодні ввечері, уявив їхні великі недовірливі очі. Йому подумалося, що вони відкажуть: «Та ну». А ще: «Гарний жарт. Треба запам'ятати». Але не коням хотів він розповісти про це; історія була надто чудовою, щоб розбазарити її на тварин. Він зійшов із прямої дороги і повернув до котеджів біля полів Гартіна, де мешкав його двоюрідний брат.

Постукав.

Ніхто не відповів, тож історія змусила його постукати ще раз, цього разу щиро грюкнувши кулаком.

У котеджі поруч підняли раму вікна і якась жінка випростала голову в нічному очіпку – зробити йому зауваження.

– Чекай! – скрикнув він. – Притримай язика, поки не дізнаєшся, що я маю тобі розповісти!

– Це ти, Фреде Гівінсе? – вона вдивлялася у тому напрямку, звідки було чути голос. – Пияцькі побрехеньки! – забуркотіла жінка. – Хіба я не наслухалася їх на все життя наперед?

– Я не п'яний! – образився він. – Дивись! Я можу пройти по прямій, бачиш?

Він із удаваною легкістю зробив крок.

– Ніби це щось доводить! – розсміялася вона у темряву. – Коли темно, будь-який п'яничка може ходити рівно!

Їхню суперечку урвав його брат, що нарешті відчинив двері.

– Фредеріку? Що, в біса, сталося?

Просто, без усіляких прикрас, Фред розповів про те, що сталося в «Лебеді».

Сусідку, що досі стирчала з вікна, також долучили до розповіді: спочатку вона слухала знехочу, аж потім повернулася і погукала:

– Ходи сюди, Вілфреде. Послухай-но!

Незабаром дітей Фредового двоюрідного брата підняли з ліжечок, та й сусідів із усіх боків також розбурхали.

– То яка ж вона, та дівчинка?

Він описав її шкіру, бліду, як глазурований кухлик на кухонному підвіконні його бабусі; розповів про волосся, що звисало неживою завісою, а мокрим було того само кольору, що й сухим.

– А якого кольору в неї очі?

– Блакитні... Принаймні блакитнуваті. Або сірі.

– А скільки їй років?

Він знизав плечима. Звідки було йому таке знати?

– Як на мій погляд, їй десь приблизно... ось стільки, – він показав на пальцях.

– Тож десь чотири? Як гадаєш?

Жінки обговорили це й погодилися. Приблизно чотири.

– А як її звати, ту дівчинку?

І знову він не знав, що відповісти. Кому могло спасти на думку, що історії потрібні такі подробиці, на які він узагалі не звертав уваги, коли все відбувалося?

– Не знаю. Ніхто її не питав.

– Ніхто не спитав, як її звати! – обурилися жінки.

– Вона була сонною. Марго та Рита сказали дати їй поспати. Але її батька звати Донт. Генрі Донт. Ми знайшли картку у нього в кишені. Він фотограф.

– Тож він таки її батько?

– Ну, мені так здалося... А ви б що подумали? Це ж він її приніс. Вони з'явилися разом.

– Може, він лише фотографував її...

– І вони обое мало не втопилися під час фотографування? Як ти собі це уявляєш?

Між вікнами зчинився звичайний гамір розмови: історію обговорювали, виявляли відсутні факти й одразу намагалися їх додумати... Фред відчув, ніби його позбавили власної історії, відчув, як вона вислизає з-під його влади і неочікувано змінюється. Вона стала схожа на живу істоту, яку він спіймав, але не зміг приручити; тепер вона обірвала повідець і не належала нікому.

Він раптом зрозумів, що до нього звертаються настирливим шепотінням:

– Фреде!

Жінка з сусіднього будинку підманювала його до вікна на нижньому поверсі. Коли він підійшов, вона нахилилася – у руці свічка, жовте волосся розтріпалося з-під очіпка.

– Яка дівчинка на вигляд?

Він знову завів про білу шкіру та невиразне волосся, та жінка похитала головою.

– Мені цікаво, на кого вона схожа? Схожа на того чоловіка?

– Враховуючи його теперішній стан, гадаю, ніхто в світі на нього не схожий.

– У нього таке саме волосся? М'яке та мишачого кольору?

– У нього воно темне і схоже на дріт.

– Ах! – жінка кивнула зі значенням і, не зводячи з Фреда очей, застигла в драматичній паузі.

– Чи не нагадала вона тобі когось?

– Дивно, що ти спитала... Було в мене відчуття, що вона когось мені нагадує, тільки й гадки не маю, кого саме.

– Чи це не?... – вона підсунулася ближче і прошепотіла ім'я просто йому у вухо.

Він відсахнувся від неї з великими очима та відкритим ротом.

– Ох, – тільки й вимовив.

Вона поглянула на нього.

– Їй зараз було б саме чотири, правда?

– Так, але...

– Поки що притримай язика, – попередила вона. – Я ще це обміркую. Дам їм знати вранці.

Тоді Фреда покликали інші. Як же чоловік, дівчинка та фотокамера помістилися у такий човник, щоб він міг пройти Греблю Диявола? Він пояснив, що камери там не було. То як же вони здогадалися, що той чолов'яга – фотограф, якщо при ньому немає камери? Завдяки вмісту його кишень. То що ж було в них?

Він здався перед попитом і знову й знову розповідав цю історію: вдруге додав більше подробиць, втретє відповідав на запитання ще до того, як вони виникали, а вчетверте повідав її саме так, як треба. Викинув із голови ідею, вкладену туди сусідкою з жовтим волоссям. Нарешті, за годину, змерзши до кісток, Фред пішов.

У стайні він ще раз пошепки розповів цю історію коням. Вони розплющили очі та, не дивуючись, прослухали початок. Поки він добрався до середини, коні вже повернулися до сну, а під кінець те саме зробив і він.

Там, за будинком його двоюрідного брата, була повітка, наполовину прихована чагарником. За нею заворушилася купка старих лахів, увінчана капелюхом, і виявилася чоловіком, хоч і дуже замурзаним. Він із зусиллям підвівся на ноги. Дочекався, щоб Фредерік Гівінс звільнив дорогу, а потім вирушив сам. До ріки.

Коли Овен Олбрайт йшов униз течією до свого зручного будинку, який придбав у Келмскоті після повернення із прибуткових морських пригод, він не відчував холоду. Зазвичай під час прогулянки додому з «Лебедя» чоловік шкодував. Шкодував, що суглоби так сильно болять, що так багато випив, що найкраща частина життя вже позаду, а попереду тільки хвороби, біль і поступовий занепад, допоки зрештою він не опуститься в могилу. Втім, ставши свідком одного дива, Овен тепер убачав дива всюди: темне нічне небо, на яке його старечі очі не звертали уваги тисячі разів до сьогоднішнього вечора, тепер розгорнулося над головою величезністю одвічної таємниці. Він зупинився, щоб помилуватися. Річка плюскала та бриніла, наче срібло об кришталь; цей звук проник у його вуха і зрезонував із тими закапелками розуму, про існування яких він навіть не здогадувався. Нахилив голову, щоб подивитися на воду. Вперше за все життя, проведене біля річки, він помітив – справді помітив, – що під безмісячним небом ріка сама собою виграє ртутним світлом. Світлом, яке також є темрявою; темрявою, що водночас є світлом.

До нього прийшли одразу декілька думок, про які він завжди знав, але поховав їх під життєвою рутинною: що сумував за батьком, який помер більше як шістдесят років тому, коли Овен був хлопчиськом; що йому пощастило в житті та є за що бути вдячним; що

жінка, яка чекала на нього вдома у ліжку, – добра та любляча душа. А ще: що його коліна боліли не так сильно, як завжди, а у грудях він відчував нестриманість, що нагадала йому, як це – бути молодим.

Удома, навіть не роздягнувшись, Овен почав трясти місіс Коннор за плече.

– Навіть не думай, про що ти там собі думаєш, – забурчала вона. – І не треба впускати всередину холод.

– Слухай! – сказав він їй. – Тільки послухай!

І з нього виплеснулася історія про дівчинку та незнайомця, мертвих і живих.

– Чого ти там нажлуктився? – поцікавилася вона.

– Майже як скло.

І він повторив їй історію, бо вона одразу не збагнула її.

Місіс Коннор підвелася, щоб краще його бачити. І ось він, чоловік, на якого вона працювала тридцять років і двадцять дев'ять років ділила з ним ліжку, – вдягнений, виструнчений, а з нього плететься потік слів. Жінка не могла нічого з того второпати. Навіть коли він перестав говорити і вкляк там, ніби зачарований.

Вона вилізла з ліжка, щоб допомогти йому стягнути одягу. Йому не вперше було напиватися так, щоб бути не в змозі впоратися з власними гудзиками. Проте він не хитався, не завалювався на неї, а поки вона розстібала його порти, виявила в ньому таку жвавність, на яку навряд чи був здатен захмелілий чоловік.

– Подивися на себе, – докоряла йому.

Аж тут він обійняв її і поцілував так, як було на початку їхніх стосунків. Вони покотились і звалилися у ліжку, і коли все скінчилося, замість того, щоб відвернутись і захропіти, Овен обвив її руками й поцілував волосся:

– Виходь за мене, місіс Коннор.

Вона розсміялася.

– Який гедзь тебе вкусив, містере Олбрайте?

Він поцілував її у щоку, і вона відчула усмішку в його цілунку.

Жінка вже майже заснула, коли Овен знову заговорив.

– Я бачив це на власні очі. Це я тримав свічку. Вона була мертва. І ось за хвилину – жива!

Вона відчула його дихання. П'яним він не був. Імовіріше, божевільним.

Вони поснули.

Джонатан, усе ще вдягнений, чекав, поки «Лебідь» затихне. Він вийшов із кімнати нагорі й спустився зовнішніми сходами. Для такої погоди він одягнувся поганенько, та йому було байдуже на те. Його гріла історія, яку ніс у серці. Він пішов протилежним, ніж Овен Олбрайт, шляхом, повернув проти течії і рушив уздовж берега. Його голова бриніла від ідей, тож Джонатан швидко крокував, щоб поділитися ними з людиною, якій точно захочеться дізнатися геть усе про це.

Дійшовши до обійстя священника у Баскоті, загрюкав у двері. Там не відповіли, тож він грюкнув ще раз, і ще, допоки не став гупати без упину, не зважаючи на пізній час.

Двері прочинилися.

– Священник! – заволав Джонатан. – Мені треба поговорити зі священником!

– Але ж, Джонатане, – промовив той, хто відчинив двері – чоловік, одягнений у халат і нічний ковпак, – це ж я.

Чоловік стягнув ковпак і продемонстрував копицю посивілого волосся.

– Ох. Тепер я вас упізнав.

– Хтось помирає, Джонатане? Твій батько? Ти прийшов, щоб привести мене до нього?

– Ні!

І Джонатан, який хотів пояснити, що причина його приходу дуже далека від цієї версії, раптом із поспіху зашпортався в словах, тож єдине, що зрозумів священник – ніхто не помер.

Сонним голосом він перервав хлопця:

– Не можна без причини витягати людей із ліжка, Джонатане. До того ж хлопцеві не варто вештатись у таку ніч – надто холодно. Тобі потрібно бути в ліжку. Іди додому.

– Але ж, отче, це ж та сама історія! Знову те саме! Як із Ісусом!

Священник побачив, що обличчя гостя побіліло від холоду. Його закочені очі сльозили, і сльози замерзали на щоках. Обличчя світилося від радості бачити священника, а язик, що завжди був завеликим для рота, так, що часом ставав на заваді словам, висолопився на нижню губу. Дивлячись на нього, чоловік пригадав, що Джонатан, попри всі свої добрі якості, був нездатний попіклуватися сам про себе. Він широко відчинив двері й запросив хлопця всередину.

У кухні священник нагрів у каструльці молока і поставив перед гостем окраєць хліба. Джонатан пив і їв – цьому жодне диво не завадить, – а потім знову переповів історію. Про дитину, що була мертвою й ожила.

Священник слухав. Він поставив декілька питань: «Коли ти вирішив прийти сюди, ти спав у ліжку?.. Ні?.. Що ж, тоді, може, це батько чи містер Олбрайт розповів тобі історію про цю дитину в шинку?» Коли священник переконався, що ця подія – надзвичайна і неможлива, якою її й описав Джонатан, – мала певне підґрунтя у тому, що відбувалося насправді, й не була ані сном хлопця, ані побрехенькою, яку тому розповів якийсь пияк, він кивнув.

– Що ж, насправді та дівчинка взагалі не була мертвою. Та всі думали інакше.

Джонатан затрусив головою.

– Я впіймав її. Я тримав її. Я торкнувся її ока.

І він жестами показав, як ловив важку ношу, як тримав дитину і як ніжно торкався очка пальцем.

– Людина може здаватися мертвою, якщо з нею сталося щось жахливе. Буває. На вигляд – мертва, але насправді перебуває у стані такого собі сну.

– Як Білосніжка? Я поцілував її. Може, це її розбудило?

– Це ж тільки казка, Джонатане.

Джонатан задумався.

– Тоді як же Ісус?

Священник насупився, і йому забракло слів.

– Вона була мертва, – додав хлопець. – І Рита так думала.

То був сюрприз. Рита була найбільш виваженою з відомих священникові людей.

Джонатан зібрав хлібні крихти і проковтнув їх.

Священник піднявся. Це було для нього занадто.

– Уже пізно й холодно. Ночуй тут, добре? Ось ковдра, на цьому кріслі. Ти надто виснажений.

Та Джонатанові було потрібно дещо інше.

– Зі мною все добре, отче. Та все-таки, це ж як в Ісуса, так?

Священникові подумалося, що, можливо, його ліжко ще не зовсім прохоллоло. Він кивнув.

– У тому вигляді, як ти щойно розповів мені, Джонатане, так. Паралелей тут не уникнути. Утім, не будемо сушити собі голову вночі.

Джонатан вишкірився.

– Я перший розповів вам цю історію.

– Я цього не забуду. Вперше я почув про це від тебе.

Джонатан вдоволено вмовстився у кухонному кріслі, і його очі почали соловіти.

Священник утомлено піднявся сходами до себе у спальню. Улітку він був іншою людиною, активною й енергійною, і здавався на десяток років молодшим, та взимку, коли небеса темніли, він нишкнув і до грудня геть виснажувався. Коли добирався до ліжка, то одразу провалювався в сон; коли ж пробуджувався, покидав ці темні глибини, та чомусь щоразу був невиспаний.

Священник не знав, що саме, та щось дивне скоїлося сьогодні ввечері в редкотському «Лебеді». Він обміркує це завтра. Заліз у ліжко з думкою про те, що в червні у цей час уже світатиме. Утім, попереду було ще багато годин зимової темряви.

– Нехай із дитиною – якщо там є дитина – все буде добре, – помолився він. – І нехай скоріше настане весна.

І заснув.

Притискаючи до себе пошарпаний кожух, ніби він і справді міг надати бодай якийсь захист від негоди, волоцюга йшов стежкою до ріки. Історія, яку почув, мала для нього запах грошей. І волоцюга знав того, хто захоче її купити. Стежка була не вельми безпечною: на

ній виступали камінці, здатні зіграти підлий жарт із чобітьми навіть тверезої людини; а там, де рівно, було слизько. Коли він шпортався, що траплялося раз-по-раз, то виставляв уперед руки, щоб відновити рівновагу, і це чудом вдавалося. Можливо, у цій темряві були якісь добрі духи, які підхоплювали його під змерзлі руки і вберігали від небезпеки. Ця думка лоскотала розум і змусила волоцюгу порснути. Він ще трохи прочвалав, та відчув сильну спрагу. Язик був обкладений і смердів, наче здохла три дні тому миша. Тому він зупинився, щоб ковтнути з пляшки, яку витягнув із кишені, а потім почвалав собі далі.

Дійшовши до ріки, повернув угору за течією. У темряві не було жодних берегових орієнтирів, та він приблизно уявляв, що перебуває поблизу острова Бренді. Дістався знайомого місця.

Назва острова Бренді відносно нова. У давнину то був просто Острів, й іншої назви було не треба, бо ніхто туди не ходив і дивитися там було ні на що. Але коли у Редкот Лоджі з'явилися нові люди – спочатку містер Вон, а згодом його молода дружина, – однією з перших зроблених ними змін стало будівництво винокурні та заводу з виробництва сірчаної кислоти. Це й дало назву цьому місцю. Акри ріллі, що належали містерові Вону, перетворилися на поля цукрового буряку, а ще проклали вузькоколійку, щоб доставляти на острів буряк, а звідти вивозити бренді. На острові Бренді є чимало роботи, пов'язаної з виготовленням міцного алкоголю. Чи, скоріш, було. Щось там сталося. Чи то бренді виявилось поганим, чи винокурня малопродуктивною, а чи містер Вон втратив цікавість... Але назва залишилася. Будівлі були на місці, хоч устаткування й законсервоване, колії досі добігали краю берега, але переправу розібрали, тож тепер ящики з тим жахливим бренді, що деренчали на рейках, завершили б свій шлях на дні ріки.

Що ж робити? Він спочатку думав, що просто стане на березі й горлатиме, але тепер, коли дістався до місця, зрозумів усю безглуздість цього. Аж тут – це ж треба! – побачив невеличкий гребний човник, прип'ятий до берега – маленький, саме такий, у якому може гребти жінка, і саме тоді, коли йому потрібно. Він привітав себе з такою удачею – сьогодні ввечері боги були на його боці.

Волоцюга втиснувся у човник. Хоч той небезпечно хитався під ним, він був надто п'яний, щоб панікувати, і надто звичним до річки, щоб перекинутися. Нарешті вмовстився. Руки машинально завеслували, поки він не відчув, що устроївся у протилежний берег. То був не причал, але нічого. Він видерся з човника, замочивши ноги по коліна. Видряпався схилом і попрямував своєю дорогою. У центрі острова височіла триповерхова винокурня. На схід від неї – сірчаний завод. За ним був склад. Він намагався ступати нечутно, та все-таки це не вдалося. Коли чобіт на щось наткнувся і волоцюга зашпортався, нізвідки з'явилася рука і стиснулася навколо шиї, притискаючи його до землі. П'ять пальців міцно давили на сухожилля.

– Це я! – захекано прохрипів він. – Це ж я!

Пальці послабилися. Жодного слова не прозвучало, та він поплентався на звук за тим чоловіком. Дійшли до складу.

Вікон там немає, і повітря всередині було аж надто пахучим. Дріжджі та фрукти, міцна солодкість із гірким присмаком – таке густе, що лиш вдихнеш, як одразу захочеш проковтнути, щоб якимось позбутися. Освітлені жарівкою пляшки, мідні посудини і барильця навалені абияк. Це було зовсім не схоже на сучасне промислове обладнання, як колись на винокурні. Утім, увесь цей мотлох склепали з украдених звідти запчастин і з тією ж метою – для виробництва алкоголю.

Чоловік не дуже турбувався роздивлятися свого гостя, а натомість уместився на табуреті, звідки його струнка худорлява фігура темним силуетом вимальовувалася на тлі світла жарівки. Не обертаючись, він зосередився на запаленні люльки, що стирчала з-під низько опущених крис капелюха. Коли чоловікові це вдалося, він посмоктав люльку. Тільки після того, як видихнув, додавши нотку дешевого тютюну до загального смороду, заговорив:

– Хто бачив, як ти прийшов?

– Ніхто.

Запанувала тиша.

– Нікого там немає. Надто холодно, – повторив волоцюга.

Чоловік кивнув.

– Розповідай.

– Дівчинка, – промовив волоцюга. – У «Лебеді» в Редкоті.

– І що з нею?

– Хтось витяг її з річки сьогодні ввечері. Кажуть, вона була мертва.

Пауза.

– То й що?

– Вона жива.

На цих словах чоловік повернув обличчя, втім, його так само не було видно.

– Жива? Чи мертва? Або так, або інакше.

– Вона була мертва. Але тепер жива.

Чоловік похитав головою і категорично промовив:

– Тобі примарилось. Або ти надто багато випив.

– Це те, що вони кажуть. Я прибув, щоб розповісти тобі, що говорять. Вони витягли її з річки мертвою, але тепер вона знову жива. У «Лебеді».

Чоловік втупився очима в жарівку. Гонець чекав якоїсь подальшої реакції, але за хвилину зрозумів, що її не буде.

– Невеличкий жест вдячності... За всі мої поневіряння. Надворі так холодно...

Чоловік щось пробурчав. Підвівся, і на стіну впала темна мерехтлива тінь. Він простяг руку в темряву і витяг невеличку закорковану пляшку. Передавав волоцюзі, який сховав її до кишені, торкнувся крисів свого капелюха й пішов геть.

Там, у «Лебеді», склубочившись біля виступу димаря, що досі пашів теплом, спала кішка. Під її повіками мерехтіли котячі сни, що здалися б нам навіть більш бентежними, ніж ті образи, які вигадуює вночі людський мозок. Її вушко сіпнулось, і сон одразу ж відлетів. Один звук – майже нечутний звук, із яким приминається під кроками трава, – а вона вже підскочила на всі чотири лапи. Швидко й нечутно перетнула кімнату і застрибнула на підвіконня. Котячий зір із легкістю бачив усе в темряві.

Розмита фігура у задовгому кожусі та низько насунутому капелюсі крадькома з'явилася з заднього двору шинку, прослизнула вздовж стіни, пройшла повз вікно і зупинилася перед дверима. Почувся тихий тріск, коли чоловік нишком торкнувся ручки. Засув надійно захищав двері. Деінде, може, було б і не зачинено, але ж шинок, у якому так багато барил чистої спокуси, вночі має бути замкнений. Тож чоловік повернувся до вікна. Не знаючи, що за ним спостерігають, він обмацував віконну раму. Фіаско. Марго не дурепа. Вона була жінкою такого розуму, що не забувала не тільки повернути ключ у замку після закриття, але й щоліта наново шпаклювати вікна, вчасно фарбувати, щоб рами не погнили, та вставляти розбиті шибки. З-під низьких крисів капелюха почулося роздратоване пхекання. Чоловік зупинився, і в його очах промайнула думка. Але це тривало недовго. Бо надто холодно було, щоб думка затрималася. Він обернувся й елегантно покрокував геть. Попри темряву, точно знав, куди ступати, уникав колій, обминав каменюки, натрапив на міст, перейшов його, а на іншому боці зійшов зі стежки і розчинився серед дерев.

Тривалий час по тому, як непроханий гість зник із поля зору, кішка слідкувала за ним на слух. Ковзання гілочки по вовняному кожуху, дотик підошов до промерзлої землі, пурхання потривожених лісових мешканців... аж поки, зрештою, нічого.

Отже, після цієї неможливої події та першої години збентеження і здивування з «Лебедя» у різні боки розійшлися люди. Почалися перші оповіді. Та, врешті-решт, коли ще було темно, усі ці люди опинились у своїх ліжках, й історія, немов осад, відстоювалась у голові кожного з них – свідків, оповідачів, слухачів. Єдиний, хто не спав – сама дитина, яка, перебуваючи у серці історії, легенько вдихала та видихала і вдивлялась у темряву, слухаючи звук ріки, що стрімголов текла повз.

Притоки

На мапі все просто. Наша річка бере початок у Трюзбері Мід і тягнеться двісті тридцять шість миль до Шуберінеса, де впадає в море. Та будь-хто, хто наважиться пройти цим маршрутом чи то в човні, чи то пішки, не може не переконатися, що, фарлонг за фарлонгом, єдність напрямку неочевидна. На цьому шляху сама ріка, здається, не надто зосереджена на досягненні свого місця призначення. Замість цього вона звивається численними петлями, марнуючи час. Зміни часто дражливі. У подорожі річка в різні моменти тримає курс на північ, південь і захід, ніби забуває про свій східний напрямок чи тимчасово відкладає його. В Ештон Кіз вона розпадається на таку величезну кількість маленьких річечок, що кожному будинку в селищі потрібний окремий місток до парадного входу; потім, поблизу Оксфорда, неквапом широко обходить місто. У рукаві у неї приховано ще багато капризних хитрощів: у деяких місцях вона притишується і тече в широкий водоймі, а потім поновлює поспіх і швидкість. У Баскоті роз'єднується на два струмки-близнюки і перетворює видовжений клапоть землі на острів, а потім об'єднує свої води в єдиний потік.

Якщо зрозуміти це з карти важко, то решта ще складніша. Почнімо з того, що ріка, яка завжди тече вперед, поширюється також і вбік. Вона зрошує поля та суходіл на обох берегах. Ріка пробирається в колодязі, й звідти її витягують, щоб прати спідне та кип'ятити для чаю. Її всотують корені, вона подорожує вгору, від клітини до клітини, на поверхню; ріка міститься у водяному хріні, який кожен знайде у суповій тарілці чи на сирній дошці під час сільського обіду. З чайника чи супової тарілки вона потрапляє до рота, зрошує складні внутрішні біологічні мережі, кожна з яких сама собою – цілий світ, а потім, нарешті, знову вертається у землю разом із вмістом нічної посудини. В іншому місці річкова вода залишається на листьях верби, що нахиляється до її поверхні. Потім, коли сходить сонце, краплинка розчиняється в повітрі, там вона непомітно мандрує і може приєднатися до хмари, безкрайнього плавучого озера, поки не проллється дощем. Це подорож Темзи, яку неможливо нанести на мапу.

Але ж є ще дещо. На карті ми бачимо лише половину. Річка тепер починається не з джерела, як і історія починається не з першої сторінки. Візьмімо, наприклад, Трюзбері Мід. Пам'ятаєте ту фотографію? Ту саму, яку швидко відкинули, бо її зображення не було мальовничим? Звичайнісінький ясен на звичайнісінькому полі – так вони сказали, і саме

таким це й видається, але придивіться уважніше. Бачите цю западину в землі, просто біля коренів? Бачите, що тут починається жолобок – неглибокий, вузький і непримітний, що біжить геть від дерева та й із фотографії? Бачите: тут, у заглибленні, щось відбиває світло і здається нерівними уламками срібла в сірій тіні багnistого ґрунту? Ті яскраві плями – то вода, що вперше бачить сонячне світло на своєму дуже довгому шляху. Вона виходить із-під землі, де просто під нашими ногами, у розламах і пустотах скельної породи, у печерах, тріщинах і протоках існують водні артерії – такі ж численні, звичасті та кружні, як і на поверхні. Початок Темзи – насправді не початок. Або принаймні він здається початком тільки нам.

Насправді, може, Трюзбері Мід і не місце початку. Дехто каже, що це не те місце. Той самий навіть-не-початок розташований не там, а в іншій місцині під назвою Сім Джерел, де бере початок Черн – річка, що зливається з Темзою біля Кріклейда. То хто ж має рацію? Темза, яка прямує на північ, південь, схід і захід і врешті тече у східному напрямку, яка просочується то в один, то в інший бік, яка випаровується у хмари, коли звивається до моря, більше асоціюється з рухом, аніж із початком. Якщо вже в неї є джерело, то воно розташоване в темному, недоступному місці. Краще вже досліджувати, куди вона тече, ніж де бере початок.

Ах, притоки! Ось до чого я все це вела. Черн, Кі, Рей, Колн, Ліч і Коул: у верхів'ях Темзи саме ці потоки та струмочки ринуть із інших місць, щоб додати до неї свій об'єм і рушійну силу. І притоки вже от-от приєднаються до цієї історії. Ми можемо у цю тиху годину перед світанком залишити у спокої цю річку та цю довгу ніч і піти уздовж приток, щоб дізнатися не про їхні початки, таємничі та невідомі, а про щось значно простіше – що вони робили вчора.

Що ти про це думаєш?

За день до того, як з'явилося дитя, о пів на четверту по обіді, у фермерському домі в Келмскоті з дверей кухні поспіхом вийшла жінка і попрямувала через двір до клуні. Її світлі кучерики були охайно заправлені під чеpecь, блакитна сукня проста, як і належить роботящій дружині фермера, та оздоблена так, щоб це свідчило: в душі вона й досі молода. Жінка мала розхитану ходу: через крок припадала на ліву ногу. Втім, її це не сповільнювало. Так само не перешкоджала їй пов'язка, яка прикривала праве око. Вона була пошита з тієї ж блакитної матерії, що й сукня, і трималася завдяки білій стрічці.

Жінка підійшла до клуні. Там смерділо залізом і кров'ю. Усередині був чоловік, який стояв спиною до неї. Він був міцної статури, нетипово високий, мав широкі плечі та схоже на дріт темне волосся. Коли вона поклала руку на одвірок, чоловік кинув на землю заплямований червоним одяг і потягнувся по гострильний камінь. Жінка почула дзвінке вжикання, коли він почав гострити своє лезо. Біля його ніг лежав рядочок акуратно викладених туш – п'ятачок до хвостика, – з них витікала кров і збиралась у вибоїнах на підлозі.

– Любий...

Чоловік обернувся. Смаглявого кольору шкіри він набув не завдяки пожиттєвій праці на свіжому повітрі під англійським сонцем – це, скоріш, було зумовлено його народженням на іншому континенті. Побачивши дружину, карі очі чоловіка засвітилися, і він усміхнувся.

– Обережно з подолом, Бесс, – у її бік попрямував струмочок крові. – Ти ще й хороші черевички взула. Я тут уже майже закінчив, дуже скоро зайду в дім.

Тоді він побачив вираз її обличчя, і дует каменю та ножа припинив свою верескливу пісню.

– Що сталося?

Попри величезну різницю між їхніми двома обличчями, зараз одна-єдина емоція визначала їхній вираз.

– Хтось із дітей?

Вона кивнула.

– Робін.

Первісток. Він спав із лиця.

– Що цього разу?

– Цей лист...

Він кинув погляд на її руки. Вона тримала не згорнутий аркуш, а стосик розірваних шматочків.

– Це Сьюзі знайшла. Коли Робін востаннє приїжджав, то приніс їй зашити свою куртку. Ти ж знаєш, яка вона витончена майстриня голки, дарма що їй тільки дванадцять. Ще й куртка така гарна, боюся навіть подумати, скільки коштує. Вона каже, що там, у рукаві, був величезний проріз, хоча зараз цього й не видно. Їй знадобилося розпороти шов у кишені, щоб добути нитку потрібного кольору. І коли вона вже зібралася це робити, то знайшла цей розірваний на шматки лист. Я саме зайшла до вітальні, коли Сьюзі складала його, ніби якусь головоломку.

– Покажи, – попросив він і трохи підняв її спідницю, щоб уберегти від крові, коли вони крокували до виступу, що тягнувся вздовж однієї зі стін. Вона виклала клаптики.

– «...плата», – прочитала вголос, легенько торкаючись папірця. Руки в неї були натружені. Жодних перстнів, окрім обручки, вона не носила, і мала охайні коротко підстрижені нігті.

– «...Любов», – прочитав собі й він, не торкаючись клаптика паперу, бо на пальцях і під нігтями в нього була кров.

– «...в кінці...». Що там, у кінці, ти можеш уявити, Роберте?

– І гадки не маю... Як вийшло, що цей лист став такий пошматований?

– Може, це Робін його порвав? Отримав цього листа, і він йому не сподобався?

– Спробуй скласти шматочки ось так, – запропонував чоловік.

Але ні, ті два не підходили один до одного.

– Це жіночий почерк.

– А який красивий. Мої літери зовсім не такі виведені, як ці.

– У тебе дуже добре виходить, люба.

– Дивись-но, як рівно вона пише. Жодної ляпки. У неї майже такий же красивий почерк, як і в тебе, а ти ж багато років провів за партою. Що ти про це думаєш, Роберте?

Деякий час він мовчки вдивлявся.

– Марно намагатися відтворити ціле. У нас тут лише фрагменти. Краще спробуємо інакше...

Вони почали пересувати клапті, іі спритні руки рухалися під його керівництвом, і їм вдалося розподілити шматки на три групи. Перша складалася з тих шматочків, що були надто дрібними для читання та містили половинки слів, артиклі, прийменники або ж часточку берегів. Вони відклали їх убік.

Другий набір містив фрази, які вони прочитали вголос.

«Любов»

«цілковито без»

«дитина незабаром повністю»

«допомоги ні від кого, крім тебе»

«плата»

«більше чекати»

«батько моєї»

«в кінці»

Останнім був напір клаптиків, на яких написано одне й те саме слово:

«Еліс»

«Еліс»

«Еліс»

Роберт Армстронг повернувся до дружини, і вона також подивилася на нього. Погляд її блакитних очей був стурбованим, та й його – похмурий.

– Скажи мені, люба, – промовив він. – Що ти про це думаєш?

– Уся справа у цьому Еліс. Спочатку я подумала, що то її ім'я, тієї, хто написав листа. Але ж людині, що пише послання, не треба так часто називати своє ім'я, вона ж бо пише про себе я. Та Еліс – це хтось інший.

– Так.

– Дитина, – помірковано повторила вона. – Батько.

– Так.

– Не можу збагнути... Хіба у Робіна є дитина, Роберте? У нас є онучок? Чому він нам не повідомив? І хто ж ця жінка? Які труднощі примусили її написати цього листа? І чому його так пошматовано? Я боюся...

– Не бійся, Бесс. Яка користь від страху? Припустімо, є дитина. Припустімо, є жінка. Це найстрашніші помилки, які може зробити молодий чоловік від кохання, і якщо вже воно увінчалось дитиною, ми перші їй порадіємо. Нашим серцям достатньо моці, еге ж?

– Але ж чому цей лист наполовину знищено?

– Гадаю, виникли якісь труднощі... Існує не так багато речей, яких не залагодиш любов'ю, а тут її не бракує. Де любов програє, зазвичай досягають мети гроші.

Чоловік твердо дивився у її ліве око. То було гарне блакитне око, і він чекав, поки хвилювання поступиться у ньому місцем упевненості.

– Ти маєш рацію. То що ж робитимемо? Ти з ним поговориш?

– Ні. Поки що ні.

Він повернувся до паперових клаптиків і вказав на один із купки нерозбірливих.

– Що ти думаєш про це?

Вона похитала головою. Розрив ішов по горизонталі просто через середину слова, від'єднуючи вершечки літер від нижньої частини.

– Гадаю, тут написано Бемптон.

– Бемптон? Та це ж за якісь чотири милі звідси!

Армстронг подивився на годинник.

– Тепер надто пізно йти. Тут ще треба прибрати і дати раду цим тушам. Якщо я не поквалюся, стане надто темно, і до того часу мені ще треба нагодувати свиней. Встану рано-вранці і спершу піду до Бемптона.

– Гаразд, Роберте.

Вона повернулася, щоб піти.

– Пильнуй поділ!

Зайшовши до будинку, Бесс Армстронг попрямувала до свого бюро. Ключ повертався у замку із зусиллям. Так було повсякчас відтоді, як його відремонтували. Вона пригадала один день, коли Робіну було вісім. Прийшла додому і побачила, що бюро виламале. Усюди були папери, гроші та документи зникли, а Робін схопив її за руку і промовив:

– Я злякав грабіжника. То був грубезний чолов'яга. І дивися, матусю, ось прочинене вікно, крізь нього він і втік.

Роберт одразу ж вирушив на пошуки того чоловіка, але вона не пішла з ним. Замість того

торкнулася пов'язки на оці й пересунула її праворуч, прикривши здорове око і відкривши друге – воно дивилося вбік і бачило те, що не видно було звичайному оку. Бесс взяла сина за плечі й спробувала поглянути на нього своїм зрячим оком. Коли Армстронг повернувся додому, не знайшовши й сліду грубезного грабіжника, вона сказала:

– Я й не сподівалася, що ти щось знайдеш, бо того чоловіка не існує. Справжній грабіжник – Робін.

– Ні! – заперечував Армстронг.

– То був Робін. Надто вже задоволений він вигаданою історією. Це Робін.

– Я не вірю.

Вони так і не змогли дійти згоди, тож поховали цю суперечку під вантажем численних днів. Утім, щоразу, повертаючи ключ у замку, вона про це пригадувала.

Жінка склала аркуш паперу конвертиком і поклала всередину всі нерозбірливі шматочки. Потім відправила туди ж клаптики з фразами. Над останніми трьома папірцями вона застигла, вагаючись, не впевнена, чи варто їх туди класти. Нарешті опустила їх у конверт, примовляючи услід кожному як заклинання:

«Еліс»

«Еліс»

«Еліс»

Вона витягла шухляду бюро, та вже збиралася прибрати складку паперу з очей, аж тут якийсь інстинкт змусив її зупинитися. То був не сам лист. І не спогади про зламаний замок бюро. Щось інше. Відчуття, ніби щось струменить у повітрі.

Жінка спробувала піймати це відчуття за хвоста і дати йому назву. Майже в останню мить, та їй вдалося його вхопити, бо вона почула, як її голос промовляє в порожній кімнаті:

– Щось має статися.

Надворі Роберт Армстронг закінчив гострити ножа. Він покликав другого та третього сина, і разом вони підвісили туші на гаках, щоб кров стекла з них у жолоб. Усі вимили руки в цеберку з дощовою водою, а потім розлили її по підлозі, щоб розмити кров із місця заклання. Наказавши хлопцям відмити підлогу, він пішов годувати свиней. Вони зазвичай робили це разом, але в ті дні, коли йому потрібно було щось обміркувати, чоловік волів робити це наодинці.

Армстронг без зусиль підняв мішки й насипав зерна у корита. Одну свинку він почував за вухом, іншій потріпав бік – згідно з їхніми персональними вподобаннями. Свині – дивовижні істоти. І хоч більшість людей надто сліпа, щоб це побачити, та вони розумні, і це помітно в їхніх очах. Армстронг був переконаний, що кожна свиня має власний характер, особисті здібності. Коли він обирав поросятко-самицю для розмноження, то зважав не лише на фізичні якості, а й на розум, передбачливість і здоровий глузд: завдяки цьому зі свинки вийде добра мати. Він мав звичку розмовляти зі свинями під час годування, і сьогодні йому також було що сказати кожній із них. «З якого це дива ти така роздратована, Доро?» та «Роки даються взнаки, еге ж, Полл?» Його скарб, свиноматки, усі мали імена. Тим свиням, яких вирощував на заріз, він не давав імен і називав їх усіх Поросятком. Новій свинці зазвичай обирав таке ім'я, що починалося з тієї ж літери, що й ім'я її матері – так легше було простежити лінію схрещування.

Він пішов до Марти, що мешкала в останньому свинарнику. Вона була черевата і мала опороситися за чотири дні. Він наповнив її корито зерном, а в миску налив води. Вона підвелася з солом'яної постілки і перевальцем пішла до корита, що стояло біля дверей. Там свиня не стала одразу їсти чи пити, а натомість поклала підборіддя на дерев'яну перекладину загорожі й почухалася. Армстронг погладив її по маківці між вухами, і вона задоволено рохнула.

– «Еліс», – задумливо промовив він. Лист увесь цей час не йшов у нього з голови. – Що ти про це думаєш, Марто?

Свиня поглянула на нього сповненими розуміння очима.

– Я й сам не знаю, що думати, – визнав він. – Чи це мій перший онук? А Робін... Що коїться з Робіном?

Він тяжко зітхнув.

Марта якийсь час споглядала його забруднені чоботи, а коли підняла на нього очі, в них майоріла ясна думка.

Він кивнув.

– Ти маєш рацію. Мод знала б. Та Мод тут немає, твоя правда.

Мод, мати Марти, була найкращою свиноматкою, яку він знав. Вона привела у світ чимало численних поросятих виводків і жодного не загубила. Ба більше – Мод слухала чоловіка так, як ніколи не слухала жодна інша свиня. Вона була терпляча й ніжна, і давала йому змогу висловити все, що було в нього на душі. Коли він ділився радіщами про дітей, її очі світилися від задоволення, а коли розповідав про негаразди – Робін, майже всі вони були

пов'язані з Робіном, – її очі наповнювалися мудрістю та співчуттям, і чоловік завжди йшов від неї з кращим настроєм. Її доброзичлива та делікатна увага давала йому змогу промовляти свої думки вголос, й іноді це був єдиний спосіб їх віднайти. Дивно, яким затьмареним може бути людський розум, поки не з'явиться правильний слухач, а Мод була саме такою. Без неї він ніколи б не здогадався про певні речі щодо себе та сина. На цьому само місці декілька років тому Армстронг розказав про суперечку з дружиною щодо Робіна та крадіжку з бюро. Коли завершив розповідати Мод цю сумну історію, то побачив її в новому світлі. Помітив те, що начебто знав, та не звертав уваги весь цей час. «Я бачив чоловіка, – сказав Робін. – Я бачив, як у вікні шез його чобіт». Армстронг підсвідомо бачив у людях тільки найкраще, тож без вагань повірив хлопцеві. Але потім, під запитливим поглядом Мод, він пригадав пильне очікування, що супроводжувало цю історію, вже здогадуючись у душі, що воно означало: Робін спостерігав, чи вийшло в нього їх обдурити. Як не боляче було Армстронгові це визнавати, та в цьому випадку Бесс мала слухність.

Коли вони одружилися, Робін мав от-от народитися. Його вклав до її утроби інший чоловік. Роберт свідомо заплющив на це очі. То було нескладно, адже він любив хлопця усім серцем. Був рішуче налаштований побудувати з Бесс сім'ю, причому не розщеплену, а цілісну, тож не міг дозволити жодному її членові лишитися на узбіччі. Любові вистачало всім. Любов тримала їх разом. Та коли він усвідомив, що злодій, який розламав й обнищпорив бюро, був його Робін, то розридався. Мод не зводила з нього очей. Що ж тепер робити? І він знайшов відповідь. Якщо любити хлопця ще дужче, все стане на свої місця. З того дня він захищав Робіна ще несамовитіше, ніж раніше.

Мод споглядала за ним, ніби питаючи: «Справді?»

Спогади про Мод раптом наповнили його очі сльозами. Одна з них впала на товсту шию Марти, повисла на рудій щетинці й скотилась у багнюку.

Армстронг витер вологу з очей рукавом. «Це безглуздо», – вилаяв він сам себе.

Марта впритул дивилася на нього з-під рудих вій.

– Але ж ти також за нею сумуєш.

Йому здалося, що її очі затуманилися.

– Скільки ж часу минуло? – він подумки порахував. – Два роки й три місяці. Багато. Хто ж її забрав, ге? Ти ж була там, Марто. Чому ти не вищала, коли вони вкрали твою матір?

Марта пильно на нього поглянула. Він роздивився вираз її писка, спробував розгадати його, та цього разу йому це не вдалося.

Армстронг саме чухав Марту на прощання, коли вона підняла підборіддя і повернула його

у напрямку ріки.

– Що там?

Він сам поглянув у той бік, але не побачив і не почув нічого особливого. Утім, мало щось бути... Роберт і Марта обмінялися поглядами. Він ніколи не бачив такого виразу в її очах, але зміг зіставити його з власними відчуттями, щоб зрозуміти його значення.

– Гадаю, ти маєш рацію, Марто. Щось має статися.

Місіс Вон і річкові гобліни

У куточку ока намистинкою блищала сльоза. Око належало молодій жінці, що лежала на дні човна. Волога скупчилася там, де рожева спідка вічка поєднується із вишуканим хитромудрим устроєм сльозових протоків. Вона тремтіла в такт коливанню човна, але під захистом верхніх і нижніх вій не падала.

– Місіс Вон?

Молода жінка перетнула ріку на веслах, але потім склала їх і дозволила човнику дрейфувати до очеретяної затоки, де вона тепер і перебувала. Коли до неї долинули заклики з берега, річкова імла приглушила їхню настирливість. Слова проникали в одне вухо, виходили з іншого та просочувалися водою, тож звучали ледве голосніше, ніж думки в її голові.

«Місіс Вон... Це я», – подумала Гелена. Утім, прозвучало це як ім'я геть іншої людини. Вона уявила таку собі місіс Вон – із тою в неї не було нічого спільного. Та старша – близько тридцяти чи трохи більше, з обличчям немов із портретів, що висіли в передпокої будинку її чоловіка. Дивно було зараз думати, що лише кілька років тому вона була Геленою Гревіл. Здавалося, що то було так давно. Про ту дівчину вона думала, немов про добре знану людину, яку ніколи більше не побачить. Гелена Гревіл зникла назавжди.

– Надто холодно для прогулянок, місіс Вон.

Так, холодно. Гелена Вон могла перелічити різні види холоду. Холод від того, що вийшла надвір без пальта, шапки та рукавичок. Холод у повітрі, що пробирав крізь плаття до кісток, а груди, руки й ноги хапали сироти. Коли вдихаєш зимне повітря, а воно жалить ніздрі й змушує легені тремтіти. І наостанок – холод від ріки. Цей – найповільніший, йому потрібен був час, щоб дістати її крізь товсті дошки човна, але коли це вдалося, він облікав кінчики лопаток, потилицю, груди, хребет і всі частини тіла, які торкалися деревини. Річка підштовхувала човен, витягуючи цим заколисуванням із неї тепло. Вона заплющила очі.

– Ви там? На бога, дайте відповідь!

Відповідь... Це слово витягло на поверхню спогад. Тітка Еліза говорила про відповідь. «Подумай, перш ніж давати відповідь, – торочила вона, – адже такі можливості з'являються не щодня».

Тітка Еліза була молодшою сестрою батька Гелени. Після сорока вона овдовіла і, не маючи дітей, поселилась у брата та дитини його пізнього шлюбу, щоб дратувати їх і засмучувати, так це бачилося Гелені. Її мати померла, коли Гелена була ще немовлям, тож Еліза була переконана, що племінниця потребує материнського виховання та контролю. Брат Елізи був диваком, якому плювати на дисципліну, тож дівчинку майже ніхто не виховував. Еліза спробувала, та їй не вдалося забрати собі багато влади. Спочатку Гелена скаржилася татові на тітку, а він, підморгуючи, повідав: «Їй більше нема де знайти прихисток, Піратику. Просто кивай і погоджуйся з усім, що вона говорить, а потім роби як собі знаєш. Я завжди так роблю». Стратегія спрацювала. Батько та дочка продовжували жити добрими друзями, і жодне з них не дозволяло Елізі втручатись у їхні спільні справи на річці та у човнярській майстерні.

Одного разу в саду, між закличками стишити крок, тітка Еліза розповіла дівчині багато з того, що вона і так уже знала, оскільки це стосувалося її самої. Вона нагадала Гелені (ніби та могла про це забути), що в неї немає матері. Натякала на поважний вік і слабке здоров'я її батька. Гелена не дуже прислухалась і вела тітку в певному напрямку, а та, поглинена власними словами, дозволяла себе вести. Вони дійшли до ріки й стали гуляти вздовж берега. Гелена вдихала холодне пульсуюче повітря і споглядала, як качки пірнають у бурхливі води. Її плечі смикалися від думки про веслування. Живіт сповнився передчуттям радості від першого ривка весла у воді, від змагання з течією... «Вгору чи вниз? – так завжди казав батько. – Несуттєво, сюди чи туди. Пригоди чекають усюди!»

Тітка Еліза нагадувала Гелені про фінансове становище її батька, яке було навіть жалюгіднішим, ніж його здоров'я, а потім – може, Гелена щось і пропустила, бо подумки веслувала річкою, – заторочила про якогось містера Вона, про його порядність, доброту і про те, що його бізнес процвітає. «Тож якщо ти цього не бажаєш, варто лише про це сказати, і цю справу забудуть раз і назавжди, й жодним словом про неї не згадають. Твій батько доручив мені повідомити про це», – підсумувала тітка Еліза. Усе це спочатку заінтригувало Гелену, але раптом усе стало абсолютно зрозумілим.

– Хто з них містер Вон? – поцікавилася вона.

Тітка Еліза була збентежена.

– Ти ж не раз бачила його... Чому ти така неуважна?

Та для Гелени усі татові приятелі злилися в одне – старі нудні чоловіки. Жоден із них

і близько не був такий цікавий, як татко, і її завжди дивувало, як він може витрачати на них час.

– Містер Вон зараз із батьком?

Вона зірвалася з місця і, пропустивши повз вуха обурення тітки Елізи, помчала до будинку. У саду перестрибнула через зарості папороті й крадькома підбралася під вікно кабінету. Вдершись на цоколь величезної вази та притулившись до підвіконня, вона отримала чудовий вид на кімнату, де її татко кунив у компанії іншого джентльмена.

Містер Вон не був ані сивим, ані сизоносим. Тепер вона впізнала у ньому усміхненого молодого чоловіка, з яким її татко засиджувався допізна за чаркою та сигарою. Коли Гелена лягала спати, їй було чути, як вони регочуть. Вона раділа, що є кому розрадити татка вечорами. У містера Вона були карі очі та брунатні волосся й борода. До того ж він виділявся й вимовою. Говорив зазвичай як і будь-який інший англієць, та інколи промовляв щось цілком незнайоме. Вона з цікавістю прислухалася до цих дивних звуків й одного разу запитала його про це.

– Я виріс у Новій Зеландії, – відповів він. – Моя родина володіє там шахтами.

Крізь вікно вона обдивилася того чоловіка – відрази він у неї не викликав.

Гелена ковзнула з цоколю вази і повисла, зачепившись за підвіконня, насолоджуючись напруженням у раменах і плечах. Коли почула кроки тітки Елізи, то розтиснула пальці й приземлилася.

– Якщо я вийду заміж за містера Вона, мені доведеться покинути рідну домівку?

– Одного дня тобі так чи так випаде її покинути. Справи у твого батька йдуть дуже кепсько. Твое майбутнє таке непевне. Звичайно, він занепокоєний тим, щоб якось влаштувати тебе. Якщо тобі судилося вийти заміж за містера Вона, ти будеш жити з ним у Баскот Лоджі, але якщо ні...

– Баскот Лодж?

Гелена завагалася. Вона знала Баскот Лодж – великий будинок, розташований у чудовій місцині. Річка там широка і текла прямо, вода гладка та спокійна, а просто перед домом – місце, в якому ріка ніби забувала, що вона ріка, і так лінувалася, що здавалася невеличким озером. Там був водяний млин, і міст Святого Іоанна, і човнарня... Одного разу вона підгребла туди й, обережно підвівшись зі свого одномісного човна, зазирнула всередину. Там була сила-силенна вільного місця.

– Чи можна мені взяти човен?

– Гелено, це серйозна справа. Шлюб не має жодного стосунку до ріки та човнів. Це зобов'язання за законом і в очах Господа...

Та Гелена вже порхнула і щодуху мчала газоном до вхідних дверей.

Коли вона увірвалася до кабінету, очі її батька засвітилися.

– Що ти думаєш про цю безглузду ідею? Якщо вона здається тобі цілковитою дурнею, тільки скажи. З іншого боку, ця цілковита дурня може бути не такою вже поганою, якщо ти на неї пристанеш... Угору чи вниз, Піратику? Що скажеш?

Містер Вон підвівся з крісла.

– Мені можна буде взяти човен? – спитала вона його. – Можна буде щодня ходити на річку?

Спантичений містер Вон не одразу зміг дати відповідь.

– Той човен останні дні доживає, – зауважив її батько.

– Не такий він уже й старий, – одказала вона.

– Коли я заглядав у нього востаннє, то бачив пробоїни.

Вона стонула плечима.

– Я вичерпую воду.

– Та він як решето. Дивно, що ти так далеко в ньому запливаєш.

– Коли він надто просідає у воді, я повертаюся на берег, перевертаю його, а потім пливу собі далі, – пояснила вона.

Вони говорили про той човен як безсмертні істоти, яким неможливо було втопитися.

Під час цієї розмови містер Вон водив очима від батька до дочки. Він почав розуміти важливість човнів у цій конкретній справі.

– Я міг би відремонтувати його для вас, – запропонував містер Вон. – Або придбати новий.

Вона замислилася. Кивнула.

– Гаразд.

Тітка Еліза, яка пропустила початок бесіди, з підозрою дивилася на Гелену. Здається, тут щось вирішили, але що? Містер Вон зглянувся і ввів її у курс справи.

– Міс Гревіл дозволила мені купити їй новий човен. Владнавши це, можемо перейти до менш важливих справ. Міс Гревіл, чи вшануєте ви мене і станете моєю дружиною?

Усюди пригода...

– Згода, – впевнено кивнула вона.

Тітці Елізі здавалося, що все це геть не було схоже на пристойну пропозицію й пристойну відповідь. Вона вже відкрила рота, щоб звернутися до Гелени, але та її випредила.

– Та знаю я. Шлюб – це важливе зобов'язання в очах Господа та за законом, – передражнила тітку.

Вона вже бачила, як люди умовляються про важливі справи. Знаючи, як це робиться, Гелена простягнула руку містерові Вону.

Містер Вон узяв її руку, перевернув і нахилився, щоб поцілувати. Тут уже настала черга Гелени конфузитися.

Наречений дівчини слів на вітер не кидав. Замовив новий човен, а старий наказав відремонтувати «про всяк випадок». Невдовзі у неї було два човни, човнаря, власний відтинок ріки і нове ім'я. Трохи пізніше помер її батько. Тітка Еліза переїхала до молодшого брата у Волінгфорд. А потім сталося ще багато подій, і Гелену Гревіл понесло за течією, навіть місіс Вон забула про неї.

Останнім часом вона віддавала перевагу старому човну – тому, що належав Гелені Гревіл. Далеко не запливала. Вгору чи вниз? Ні. Вона не шукала пригод. Гелена просто веслувала вздовж дальнього берега і дозволяла човну запливати в очерет.

– Ох, ця імла! Що скаже містер Вон? – знову почувся той самий сльозливий голос.

Гелена розплющила очі. Повітря було таке вологе, що аж тьмяне. Вона дивилася на нього крізь сльозу в кутку ока. Їй нічого не було видно – ні неба, ні дерев; навіть довколишній очерет невидимий. Вона хиталася і гойдалася разом із річкою, вдихала з повітрям вологу, спостерігала за туманом, що повільно просувався, немов течія майже застиглого потоку, немов річка з її сну. Цілий світ занурився на дно, лишивши тільки закоцюблену її та човен Гелени Гревіл – і ріку, що рухалася й хвилювалася під нею, немов жива істота.

Вона моргнула. Сльоза набухла, розтеклася калюжкою і вирівнялась, але все-таки втрималася у своїй невидимій оболонці.

Якою ж сміливою дівчиною була Гелена Гревіл! Татко називав її Піратиком. Ним вона й була. Тітку Елізу Гелена доводила до відчаю.

– У ріки є ще й інший бік, – розповідала їй Еліза. – Була собі неслухняна дівчинка, яка полюбляла гратися надто близько до води. Одного дня, коли вона відвернулася, з води виліз гоблін. Він схопив її за волосся і з бриканням і плюсканням утягнув униз, до своїх гоблінських володінь. А якщо ти мені не віриш...

Чи вірила вона їй? Тепер уже й не пригадаєш.

– Якщо мені не віриш, тоді просто слухай. Ну ж бо, слухай. Чуєш, як плеще вода?

Гелена кивнула. Яка чудова історія! Під водою живуть гобліни у власному гоблінському світі! Як цікаво!

– Прислухайся до звуків між плюсканням. Чуєш? Маленькі бульки піднімаються на поверхню й лопаються. У цих бульках – повідомлення від усіх зниклих дітей. Якщо в тебе гострий слух, ти почуєш, як плаче та дівчинка й усі інші діти, які сумують за домом і звуть маму й татка.

Гелена нашорошила вуха. Чи почула вона щось? Тепер уже й не пригадаєш. Та якби гобліни затягнули її під воду, татко просто прийшов би й визволив її звідти. Це було так очевидно, що Гелена Гревіл навіть сердилася на свою тітку, що та цього не усвідомлює.

За довгі роки Гелена Гревіл забула історію про гоблінів і їхній світ на іншому, моторошному боці ріки. Але тепер Гелена Вон її пригадала. І пригадувала щодня, коли веслувала у своєму старому човні. Хвилі плюскали ліниво та нерівномірно, поки ріка облизувала й обсмоктувала човен. Вона прислухалася до цих звуків і до проміжків між ними. Почути загублених дітей виявилось зовсім неважко. Вони звучали дуже розбірливо.

– Місіс Вон! Ви потім кісток не зберете! Вертайтеся в дім, місіс Вон!

Ріка хлюпала, човен підіймався й опускався, і далекий голосочок без упину кликав батьків із глибин гоблінського світу.

– Усе добре, – прошепотіла вона блідими губами. Напружила задубілі м'язи, потягнула вкляклі кінцівки. – Матуся вже йде!

Вона перегнулася через борт, човен нахилився, і сльоза скотилася з її вії і нарешті злилася з рікою. Та перш ніж Гелена змогла перемістити вагу ще далі, щоб піти вслід за

краплиною, щось вирівняло човен і її відкинуло назад, аж вона знову повалилася на його дно. Глянувши вгору, жінка побачила розмиту сіру фігуру, що нахилилася над носом човна, не дозволяючи йому перехилитися. Раптом фігура набула чіткіших рис, і їй здалося, що то чоловік, який стоїть у плоскодонці. Він зробив рух, ніби відштовхувався жердиною від річкового дна, і тут вона відчула, як човен щось різко потягнуло вперед. Його прудкий рух по воді дивним чином не відповідав легким рухам чоловіка. Ріка послабила хватку, і її із дивовижною швидкістю відбуксувало до берега.

З останнім поштовхом вона побачила сірі обриси пристані.

Економка місіс Клер уже чекала, а поряд із нею був садівник. Він підхопив мотузку й прип'яв човен. Гелена підвелась і, спираючись на руку місіс Клер, піднялася на берег.

— Ви промерзли до кісток! Що на вас найшло, любя?

Гелена повернулася спиною до води.

— Він зник...

— Хто зник?

— Порожник... Це він притягнув мене сюди.

Місіс Клер збентежено подивилася у зачудоване обличчя Гелени.

— Ти когось бачив? — пошепки спитала вона в садівника.

Він похитав головою.

— Якщо тільки... Може, то був Мовчан?

Місіс Клер набундючилась і несхвально похитала головою.

— Не забивай їй голову дурницями. Ніби з неї вже не досить.

Гелена раптом дала сильних дрижаків. Місіс Клер стягнула з себе пальто й загорнула в нього свою хазяйку.

— Ви нас до смерті налякали, — дорікнула вона їй. — Ходімо в дім.

Місіс Клер міцно взяла її за одну руку, садівник вчепився в іншу, і разом вони без зупинок попрямували крізь сад назад до будинку.

На порозі Гелена ніяково зупинилась і глянула через плече на сад і річку. В цей пообідній час світло поволі покидало небо, а імла над водою темнішала.

– Що ж це таке? – пробурмотіла вона ніби до себе.

– Що саме? Вам щось почулося?

Місіс Вон похитала головою.

– Ні, я нічого не чула.

– То що ж тоді?

Гелена схилила голову, і її очі сфокусувалися по-новому, розширюючи межі сприйняття. Економка зробила так само, і садівник також по-півнячому зігнув шию й замислився. Це відчуття – очікування, чи щось таке – охопило їх втрьох, і вони в унісон промовили:

– Щось має статися.

Давня історія

Отже, це тут. Містер Вон нерішуче зупинився в одному з житлових кварталів Оксфорда. Він кинув погляд праворуч і ліворуч, але вікна цих респектабельних будинків були завішені такими щупкими шторами, що неможливо було вгадати, чи хтось підглядає за ним біля вікна. Втім, у капелюсі та за легкого туману надворі його складно впізнати. Принаймні він і не збирався заходити всередину. Якусь мить крутив у руках портфель, щоб забезпечити собі правдоподібну причину для зупинки, і подивився з-під капелюха на будинок номер 17.

Будинок мав такий само охайний і пристойний вигляд, як і його сусіди. То була перша несподіванка. Він собі намислив, що той чимось виділятиметься. Кожен будинок на цій вулиці чимось виділявся від інших, та лише тому, що так задумав забудовник. Наприклад, парадний вхід помешкання, біля якого він зупинився, був оздоблений напрочуд красивим ліхтарем. Але він мав на увазі не таку різницю. Очікував, що вхідні двері будуть пофарбовані у якийсь кричущий колір, або у драпуванні фіранок проглядатиме щось театральне. Але нічого цього він не побачив. «Але ж ці люди не дурні, – подумалося йому. – Певна річ, їм треба мати респектабельний вигляд».

Той добродій, який розповів Вонові про це місце, був просто знайомий, що й сам почув про нього від приятеля, а той – від свого друга. Вон запам'ятав із цієї, отриманої через треті руки, історії тільки те, що чиясь дружина була така вбита горем після смерті матері, що перетворилася на тінь самої себе – майже не спала, погано їла й не звертала уваги на коханого чоловіка та дітей. Лікарі виявилися безсилі перед її хандрою. Нарешті, сповнений

підозр, та все-таки зневірений в інших засобах, чоловік привів її до такої собі місіс Константін. За декілька зустрічей із цією загадковою особою жінка повністю одужала й повернулася до своїх домашніх і шлюбних обов'язків із колишньою снагою. До Вона ця оповідка дійшла у дуже зміненому вигляді й мала лише дотичний стосунок до істини. Як на нього, то була суцільна нісенітниця, адже він не вірив у медіумів. Але – так сказав йому той знайомий – що б там не робила місіс Константін, а воно допомагає, «хоч вір, хоч ні».

Будинок був бездоганно респектабельним. Ворота, доріжка та вхідні двері вкрай охайні. Не було видно злущеної фарби, потьмянілої дверної ручки, брудних слідів на порозі. Він припустив, що візитерам годі шукати тут причин, які могли б дати їм привід сумніватися, вагатися і, врешті-решт, повернути назад. Усе було бездоганно чистим, тож немає до чого прискіпатися. Звичайній людині це місце не здаватиметься надто розкішним, а багатієві – надто скромним. «Що ж, треба віддати їм шану, – підсумував він, – тут усе як належить».

Містер Вон поклав руку на хвіртку і нахилився прочитати ім'я на бронзовій табличці: Професор Константін.

Він не міг стримати усмішку. Це ж треба, вона видає себе за дружину академічного метра!

Вон уже збирався відпустити хвіртку, але ще не встиг розтиснути пальці – насправді його намір повернутися і піти загадково випарувався, – аж тут двері будинку номер 17 прочинилися. Вийшла служниця з кошиком у руках. То була охайна, чистенька, непримітна дівчина – він і сам би найняв таку в свій будинок, і вона заговорила до нього охайним, чистеньким, непримітним голосом.

– Добрий ранок, сер. Ви прийшли до місіс Константін?

«Ні, ні», – але не почув власних слів, і йому стало зрозуміло, що вони не були вимовлені. Намагання пояснити, що він уже йде, суперечили діям його-таки руки, яка відімкнула клямку хвіртки, та власних ніг, що закрокували доріжкою до вхідних дверей. Служниця відклала свій кошик, а Вон ніби збоку споглядав, як віддає їй портфель і капелюха, а вона кладе їх на столик у передпокої. Він вдихнув запах воску, помітив блиск поручнів на сходах, відчув, як його огортає тепло цього дому. Дивувався, що перебуває не там, де повинен бути, що не крокує вулицею, використавши шанс пояснити свою зупинку біля воріт потребою закрити замочок портфеля.

– Чи не бажаєте ви почекати місіс Константін тут, сер? – спитала служниця, вказуючи на двері. Крізь дверний отвір він побачив палаючий камін, гобеленову подушку на оббитому шкірою кріслі, перський килим. Коли зайшов до кімнати, його охопило бажання залишитися там. Він присів на краєчок масивної софи і відчув, як навколо нього скупчилися м'якесенькі подушки. На іншому боці софи розлігся великий рудий кіт; він одразу прокинувся і почав мурчати. Містер Вон простягнув руку, щоб його погладити.

– Добрий день.

Спокійний і приємний голос. Благопристойний. Він повернувся і побачив жінку середнього віку із зачесаним над широким рівним лобом сивим волоссям. Її сукня була темно-синьою, що надавало очам синього відтінку, а комірець – діловим і доволі простим. Містер Вон відчув укол спогадів про свою матір і здивувався, адже ця жінка на неї зовсім не схожа. На старості років його мати була вищою, стрункішою, молодшою, з темнішою шкірою, і близько не такою охайною.

Містер Вон підвівся і вдався до вибачень.

– Ви, мабуть, подумаете, що я телепень, – почав він. – Надзвичайно незручна ситуація. Найгірше те, що я насилу розумію, з чого почати пояснення. Розумієте, я був надворі і не мав жодного наміру заходити всередину – принаймні не сьогодні, адже треба встигнути на потяг... Що ж, я не дуже добре пояснюю, та мені не до снаги вештатися по залу очікування. Мав трохи часу, тож вирішив піти й подивитися, де ви живете, щоб знати на майбутнє, аж тут ваша служниця вийшла з дверей. І в цю мить вона побачила мене, тож цілком природно подумала... Я її не звинувачую, просто непідходящий момент, дуже легко зробити помилку...

І він продовжив белькотіти в такому дусі. Підшукував причини, хапався за логіку, але з кожною фразою усвідомлював, що збивається з курсу; кожне вимовлене слово вело його ще далі від того, що він насправді хотів сказати.

Поки Вон говорив, її блакитні очі спокійно роздивлялися його. Попри відсутність усмішки на обличчі жінки, він відчував певну підтримку, що прозирала у виразних зморшках навколо очей. Нарешті йому забракло слів.

– Розумію, – кивнула вона у відповідь. – Ви не хотіли турбувати мене сьогодні, а просто проходили повз і вирішили перевірити адресу...

– Точно!

Відчувши полегшення від того, що все з'ясувалось якнайкраще, він тепер чекав, що вона запропонує розпрощатись. Уже уявив, як у передпокої забирає у служниці капелюх і портфель та відкланюється. Уявив, як крокує розташованими в шаховому порядку плитами доріжки, як простягає руку до клямки на фарбованій хвіртці. Але потім помітив непохитність цих спокійних блакитних очей.

– А втім, тепер ви тут, – промовила вона.

Так. Він був тут. Вон раптом гостро відчув свою присутність. Насправді від неї вібривала і кімната, і він сам.

– Може, сядете, містере?..

– Вон, – назвався він.

Із її очей було незрозуміло, чи впізнала вона це ім'я, та жінка продовжувала у нього вдивлятися. Він сів.

Із кришталевої карафки вона налила якоїсь прозорої рідини і поставила склянку поруч із ним. І також сіла, але в крісло, розташоване під кутом до софи. І всміхнулася із вичікуванням.

– Мені потрібна ваша допомога, – зізнався він. – Йдеться про мою дружину.

Її обличчя пом'якшило співчуття.

– Мені дуже шкода. Ви дозволите розділити з вами скорботу?

– Ні! Я мав на увазі зовсім інше!

Вон здавався роздратованим. Він і був роздратованим.

– Перепрошую, містере Вон. Але прихід незнайомця до мого будинку зазвичай означає, що хтось помер.

Вираз її обличчя не змінився; він залишився непроникним, але в ньому не було й ворожнечі. Насправді вона видавалася доброзичливою, але твердою, щоб примусити його скоріше перейти до суті справи.

Він зітхнув.

– Розумієте, ми втратили дитину.

– Втратили?

– Її забрали.

– Пробачте, містере Вон, та в англійській так багато евфемізмів на позначення смерті. Втратили, забрали... У цих слів надто багато значень. Я вже зробила помилку, коли йшлося про вашу дружину, і не хочу повторити її.

Містер Вон глितнув і подивився на свою руку, що лежала на бильці зеленого оксамитового крісла. Він пошкрябав матерію нігтем, і на ворсі утворилася смуга.

– Можливо, ви чули про цю історію. Читали про неї в газетах, а навіть якщо ні, все одно, все графство гуділо про це. Це сталося два роки тому. У Баскоті.

Пригадуючи, вона перевела погляд із нього на середину кімнати. Він потер пальцем оксамит, стираючи з ворсу смужку. Чекав від неї зізнання в тому, що їй відомо про цей випадок.

Вона знову подивилася на нього.

– Гадаю, краще буде, якщо ви самі мені розповісте.

Плечі Вона напружилися.

– Я не можу нічого додати до того, що вже відомо.

– Гм-м...

Цей звук був ані ствердним, ані заперечливим. Вона не показувала, чи згодна з ним, а чи хоче спростувати його слова. Просто дала зрозуміти, що чекає від нього подальших пояснень.

Вон не очікував, що йому випаде переказувати цю історію. Два роки по тому він був упевнений, що вона відома геть усім. Ця історія була з тих, що навдивовижу швидко поширюються навіть до найвіддаленіших куточків. Багато разів він входив до кімнати – щодо ділової зустрічі, співбесіди з новим конюхом, громадського заходу за участі місцевих фермерів, або ж визначної події в Оксфордї чи Лондонї – й усюди натикався на погляди незнайомих людей, які чули не тільки про нього, а й про цю історію. Тут він теж очікував чогось схожого, хоча й не звик до такої уваги. «Який жах», – мимрили незнайомці, потискаючи йому руку. І він поступово навчився приймати співчуття з таким виглядом, щоб усі розуміли: «Більше ані слова про це».

Коли це сталося, Вон був змушений щоразу давати безкінечні пояснення щодо тих подій. Уперше він, сполохавши служників, розповів про це градом уривчастих оскаженілих звуків, і слова вершниками мчали услід злочинцям, що вкрали його дочку. Повідав сусідам, що прийшли допомогти у пошуках, захеканими фразами, і його груди при цьому болісно здіймалися. Упродовж наступних декількох годин він переповідав це знову й знову, кожному чоловікові, жінці або дитині, зустрічаючи їх на сільських дорогах: «Мою дочку вкрали! Чи не бачили ви чужинців, що ідуть поспіхом, а з ними дворічна дівчинка?» Наступного дня він описав усе своєму банкірові, коли знімав із рахунку гроші для викупу, та полісменові, який прибув із Кріклейда. Саме тоді їм вдалося правильно відновити хід подій. Вони все ще перебували під впливом того, що сталося, але цього разу Гелена розділила з ним оповідку. Вони крокували кімнатою, сідали, підхоплювались і знову

крокували, починали говорити разом, а іноді так само разом замовкали, відчуючи брак слів. Утім, дещо з цієї оповіді він дуже хотів би забути. Гелена описувала ту мить, коли вона виявила, що дитина зникла: «Я розчинила двері й увійшла, але її там не було. Її там не було! Її там не було!» Вона зачудовано повторювала «її там не було», крутила головою, так дивилася на стелю, ніби дочку сховали за карнизом або посадили на балку під дахом, але її ніде не було. Складалося враження, що відсутність дочки затоплює човен Гелени, затоплює їх обох, і за допомогою оповідки вони намагаються вичерпати воду. Та слова були завбільшки з яечні шкарлупки, а навколо вирував океан відсутності, надто безмежний для таких скромних посудин. Вона черпала й черпала, та скільки б зусиль не докладала, не могла дістатися дна. Гелена раз у раз повторювала «її там не було», і голос здавався йому надлюдським; вона тонула у своїй втраті, а його наче паралізувало, і він не міг нічого зробити, щоб її врятувати. На щастя, там був полісмен. Саме він кинув їй рятувну мотузку, за яку вона могла вхопитися. Саме він витяг її своїм наступним запитанням:

– Але ж постіль була зім'ята?

Вона почула його слова, начебто прийшла до себе й кивнула. Своім звичним, хоч і слабким від втоми голосом, вимовила:

– Її вклала Рубі. Няня.

Тут вона замовкла, і Вонові довелося перебрати оповідь на себе.

– Якщо можна, сповільніться, сер, – сказав чоловік, схилившись над записником і занотовуючи кожне слово олівцем, як старанний школяр. – Ви не проти повторити це знову?

Так він зупиняв їх декілька разів, читав уголос те, що встиг записати, а вони його поправляли, пригадуючи випущені подробиці, знаходячи розбіжності в різних версіях, порівнюючи нотатки, щоб відтворити істину.

Вон написав батькові у Нову Зеландію.

– Не треба, – Гелена спробувала відмовити його. – Навіщо його хвилювати, якщо вже завтра чи післязавтра вона повернеться додому?

Та він усе ж написав листа. Пригадав той поліцейський звіт і переповів його на письмі. Ретельно добирав слова. У листі були наведені всі факти, що стосувалися зникнення дівчинки.

«Невідомі злочинці вдерлися до будинку вночі, – писав він. – Вони поставили драбину, влізли у вікно дитячої кімнати, забрали дівчинку і зчезли».

Наступний абзац: «Хоча наступного дня ми отримали лист із вимогою викупу й сплатили його, нашу донечку нам так і не повернули. Ми в очікуванні. Робимо все можливе і не заспокоїмося, поки її не знайдуть. Поліція переслідує річкових циган і збирається обшукати їхні човни. Щойно будуть якісь новини, одразу ж напишу».

У листі не відтворювалася задуха та напівпритомність. Він відтяв із нього всі жахіття. За письмовим столом, майже дві доби по тому, що сталося, Вон написав власний звіт. Добре припасовані одне до одного слова складались у речення, якими він висловлював втрату дочки. Йому вистачило двох списаних сторінок.

Коли Ентоні Вон завершив листа, то перечитав його. Чи згадав усе, що варто було згадати? Він виклав усе, що міг. Коли нарешті переконався, що до листа нема чого додати, запечатав його і покликав служницю, щоб віднесла на пошту.

Тож зараз Вон використав ту саму коротку й суху оповідку, якою не раз задовольняв цікавість своїх ділових партнерів й інших не дуже близьких йому людей. Він уже багато місяців не повторював її, проте зі здивуванням зрозумів, що пам'ятає кожне слово. Йому знадобилося менше хвилини, щоб викласти суть справи сіроокої жінці.

Він завершив свою розповідь і ковтнув води зі склянки. У неї виявився несподіваний і дуже освіжний присмак огірка.

Місіс Константін дивилася на нього так само приязно та доброзичливо. Раптом йому це видалося неправильним. Зазвичай люди були приголомшені, робили незграбні спроби втішити, сказати щось підбадьорливе, або ж у такі миті западала ніякова тиша, яку він порушував сам і переводив розмову на іншу тему. А тут цього не сталося.

— Зрозуміло, — сказала вона. Кивнула, ніби їй справді було щось зрозуміло. І як тут можна щось зрозуміти? Звісно, що ніяк.

— А як почувається ваша дружина?

— Моя дружина?

— На початку свого візиту ви зауважили, що прийшли просити про допомогу з дружиною.

— О, так. Це справді так.

Він відчував, що з моменту його приходу в цей будинок і початку розмови з місіс Константін минуло вже дуже багато часу, хоча насправді — десь чверть години. Вон потер очі, намагаючись відкинути різні перешкоди пам'яті, й пригадав, навіщо він тут.

— Розумієте, справа така. Моя дружина безутішна, що цілком природно. За таких обставин

це можна зрозуміти. Вона не думає ні про що інше, як про повернення нашої доньки. Її розум у жалюгідному стані. Вона не хоче нікого бачити. Відкидає будь-яку розраду в її горі. Майже нічого не їсть, а вночі її мордують такі жорстокі кошмари, що вона має за краще зовсім не спати. Її поведінка поступово стала такою дивною, що тепер вона джерело небезпеки сама для себе. Наприклад, останнім часом призвичаїлася наодинці впливати на ріку у веслувальному човні, ігноруючи власну безпеку та комфорт. Вона стирчить там годинами за будь-якої погоди й у такому одязі, який ні від чого не захищає. Не може пояснити, навіщо це робить, і до добра її це не доведе. Я запропонував їй десь поїхати. Гадав, що подорож її розрадить. Я навіть готовий розпродати тут геть усе й розпочати все наново десь в іншому місці, де ніщо не нагадуватиме про наше горе.

— І що вона відповіла?

— Сказала, що то чудова ідея, і саме так ми і зробимо, коли наша дочка повернеться додому. Бачите? Якщо нічого не зміниться, їй стане тільки гірше. Ви маєте зрозуміти, що їй точить не горе, а щось значно гірше. Я боюся за неї. Адже якщо її життя залишиться без змін, воно завершиться або нещасним випадком, або у божевільні. Я ладен зробити будь-що — абсолютно будь-що, щоб цього не сталося.

Вона не зводила з нього сірих очей, і він усвідомив, що за доброзичливістю ховається споглядання. Тут Вон уже дав їй зрозуміти, що не має наміру продовжувати. Настала її черга говорити (чи зустрічав він колись таку небалакучу жінку?), тож вона змушена була взяти слово.

— Гадаю, вам було дуже самотньо, — промовила місіс Константін.

Ентоні Вон не міг приховати розчарування.

— Зараз мова не про це. Я хочу, щоб ви поговорили з нею.

— І що маю їй сказати?

— Скажіть, що дитина померла. Гадаю, їй потрібно саме це.

Місіс Константін двічі моргнула. В іншої людини це, можливо, нічого б не означало, але для такої незворушної жінки то була крайня межа здивування.

— Дозвольте пояснити.

— Так, зробіть мені послугу, поясніть.

— Я хочу, щоб ви донесли до моєї дружини, що наша дочка мертва. Скажіть їй, що вона щаслива, що вона серед янголів. Розіграйте, ніби бачите якісь знамення, чуєте голоси.

Наставте дзеркал, накурить диму, або що ви там ще робите.

Говорячи це, він обводив очима кімнату. Несхоже, щоб це благопристойне житло використовували для такого штукарства, та й завіси, без якої не обходяться такі вистави, тут не було. Втім, можливо, для таких справ вона мала інше приміщення.

– Та я не збираюся вчити вас вашої справи. Ви й самі знаєте, що треба робити. Я лише розповім дещо, що змусить Гелену повірити вам. Те, що відомо тільки мені та їй. А тоді...

– І що тоді?

– Тоді ми зможемо тужити, сумувати, оплакувати її, молитися за її душу, і потім...

– А потім, коли ваша дружина виплаче всі сльози, вона повернеться до життя, повернеться до вас – так ви гадаєте?

– Саме так!

Ентоні Вон сповнився вдячності за те, що його так чудово правильно зрозуміли.

Місіс Константін злегка постукала себе по скроні. Усміхнулася йому. Доброзичливо. Із розумінням.

– Вибачте, та це неможливо, – сказала вона.

– Чому? – аж підскочив Ентоні Вон.

Вона захитала головою.

– По-перше, або ви неправильно зрозуміли, або вас неправильно проінформували про те, що відбувається у цьому домі. По-друге, те, що ви замислили, до добра не доведе.

– Я заплачу вам, як годиться. Заплачу навіть подвійну ціну, якщо забажаєте.

– Справа не в грошах.

– Я не розумію! Тут нічого складного немає! Назвіть вашу ціну, і я заплачу!

– Глибоко співчуваю вашому горю, містере Вон. Втратити дитя – це найгірше, що може спіткати людину.

Тут вона трохи насупила брови.

– Та як щодо вас, містере Вон? Чи ви самі вірите, що ваша дочка – мертва?

– А як же інакше?

Сірі очі вдивлялись у нього. Раптом йому здалося, що вона бачить його душу, навіть ті таємні куточки, про які він сам не підозрює. Серце в нього неприємно закалатало.

– Ви не сказали, як її звуть.

– Гелена.

– Не вашу дружину. Дочку.

Амелія. Ім'я вже готове було зірватися з язика, та він ніби проковтнув його. Груді Вона затиснув спазм. Він кашляв, хрипів, потягнувся по воду й спорожнив половину склянки. Спробував подихати, щоб перевірити, чи пройшов тиск у грудях.

– Чому? – спитав він. – Чому ви не хочете мені допомогти?

– Я хочу вам допомогти. Вам потрібна допомога. Ви вже ледве витримуєте. Але те, про що ви мене просите, по-перше, неможливо, а по-друге, ні до чого доброго не призведе.

Він підвівся і сердито відмахнувся. Якусь мить відчував, що готовий накрити обличчя долонями і розридатись. Відтак похитав головою.

– Тоді я піду.

Вона також встала.

– Якщо захочете повернутись, я буду вам рада.

– Навіщо мені вертатися? Ви нічого не можете для мене зробити. Ви ясно дали це зрозуміти.

– Я висловилася дещо інакше. Перш ніж піти, освіжіться, якщо хочете. Ось там вода і чистий рушник.

Коли вона пішла, він плеснув на обличчя водою, зарився носом у м'який рушник, і від того йому несподівано покращало. За пів години відходив потяг. Він саме на нього встигав.

Поспішно крокуючи вулицею, Ентоні Вон картав себе за нерозсудливість. А що, як та жінка пристала б на його пропозицію? А якби він привіз туди Гелену, і про це пішов би поголос? Дружині того чоловіка це, може, й допомогло, а от Гелені... Вона не така, як інші.

На платформі в очікуванні поїзда юрбилися інші пасажери. Він тримався окремо від них. Не хотів, щоб хтось його впізнав. Він завжди намагався уникати пустих балачок із напівзнайомими людьми, а цікавість незнайомців, що інколи впізнавали його в обличчя, була ще гіршою.

Згідно з вокзальним годинником поїзд ось-ось мав прибути, й, очікуючи, Вон привітав себе з тим, що ледве уникнув значних неприємностей. Він не зрозумів, яку гру вона вела, коли відмовилася від грошей. Та, поза сумнівом, хотіла в той чи інший спосіб отримати з нього свій фунт плоті[4 - Натяк на комедію В. Шекспіра «Венеціанський купець», у якій купець Антоніо позичив у лихваря Шейлока гроші під заставу фунта власної плоті.].

Поглинутий думками про сьогоднішнє знайомство, він не одразу помітив відчуття, яке не давало спокою його розуму. Потім таки помітив, та від збентеження, викликаного незвичними подіями у будинку номер 17, йому знадобилося трохи часу, щоб відокремити це нове відчуття від недавніх дивних переживань. Та коли це вдалося, він нарешті впізнав його – то було очікування. Вон потряс головою, щоб скинути з себе це марення. У нього був важкий день, а тепер він чекав на потяг, який от-от мав прибути. Оце й усе.

Прибув поїзд; Вон зайшов у вагон, знайшов порожнє купе першого класу й уместився біля вікна. Відчуття очікування, що охопило ще на платформі, здається, не збиралося його покидати. Насправді, коли потяг виїхав із Оксфорда, і він подивився туди, де за густою темною імлою ховалася ріка, це передчуття посилилося. Стукіт коліс об рейки підказав його втомленому мозку слова. Він почув їх так ясно, ніби поряд із ним їх вимовив хтось невидимий: щось має статися.

Кошмар Лілі

На протилежному від пишного будинку Вонів березі, на пів милі униз течією, був клаптик землі, надто вологий навіть для вирощування водяного хріну. На деякій відстані від річки там росли три дуби; їхнє коріння жадібно всотувало воду з вологого ґрунту, але всі їхні жолуді, що падали ближче до річки, згнивали перш ніж встигали прорости. То було забуте богом місце, де тільки цуценят топити, але, вочевидь, у минулому ріка тут була більш погідною, бо хтось колись збудував тут котедж, точнісінько між дубами та рікою.

Ця опецькувата хатка з мохастого каменю мала дві кімнати, двоє вікон і двері. Спальні не було, але з кухні вели сходи до платформи під стелею, де можна було розмістити солом'яний матрац. Одним боком це ложе сусідило з димарем, тож при запаленій печі сплячий мав змогу зігріти голову чи ноги. То було жалюгідне житло, і порожнім воно стояло частіше, ніж орендованим. Наважитися жити в холоді й вогкості могли тільки відчайдухи. Для власної назви цей будиночок був наче замалий, але, як не дивно, він мав їх аж дві. Офіційно називався Болотний котедж, але з давніх-давен був усім відомий як Притулок

кошикаря. Колись давно його винаймав один кошикар, він прожив там чи то десять, чи то тридцять років, залежно від того, хто оповідав цю побрехеньку. Влітку він збирав очерет, а цілу зиму плів кошики, й усі купували їх саме в нього, бо товар був якісний, та й ціну чоловік не гилив. Не мав ані дітей, які могли б його розчарувати, ані жінки, яка могла б його пиляти, ані коханої, яка могла б розбити йому серце. Він був мовчазний, та не відлюдько, приязно вітався з усіма і ніколи ні з ким не сварився. Боргів не робив. Гріхів – чи то явних, чи то таємних – у нього теж не було. Втім, одного ранку він попрямував просто у річку з набитими камінням кишенями. Коли тіло виплило біля якоїсь баржі й чекало, поки його витягнуть на пристань, люди зайшли до його домівки. Там вони побачили картоплю в кам'яній мисці та сир. Глечик був наповнений сидром, а на камінній полиці стояла наполовину повна тютюнова бляшанка. Його кончина спантеличила всіх. Він мав роботу, їжу й утіху – чого ще бажати людині? То була страшна загадка, і лише за одну ніч Болотний котедж перейменували на Притулок кошикаря.

Відтоді, як там мешкав кошикар, ріка зрізала частину берега, підмивши шари гравію. Це утворило небезпечні обриви, які, на перший погляд, були міцними, а насправді не витримували людської ваги. Коли вони обрушувалися, єдиною перешкодою для повені був лише спадистий береговий схил, де тендітне коріння вербозілля, болотної бузини та плакуну марно намагались якось скріпити землю, і їх вимивало звідти з кожним водопіллям. Рівнодення, злива, помірний дощ, що лив одразу після спеки, танення снігу, чи взагалі будь-яка зла примха погоди – і ріка одразу затоплювала цей схил. Десять посередині хтось колись вбив у землю стовпчик. Час вибілів його, а численні затоплювання примусили розтріскатися, та все-таки вирізані на ньому мітки рівнів води ще було видно, та й дати повеней також можна розібрати. Таких міток було повно і біля підніжжя, і посередині, і біля вершечка. Трохи вище укопали новіший стовпчик. Вочевидь, були такі водопілля, що цілком поглинали старий. На новому було лише дві мітки, нанесені вісім і п'ять років тому.

Сьогодні біля нижчого стовпчика стояла жінка і дивилася на ріку. Вона притримувала пальто потрісканою та червоною рукою без рукавички. Пасма волосся вибилися з-під шпильок і розтріпалися під вітром; вони були напрочуд світлі, й це маскувало сріблясту сивину. Якщо судити за волоссям, то жінка видавалася молодшою своїх сорок із гаком років, та з обличчя складалося зовсім інше враження. На ньому залишили слід тривоги, а лоб перекреслили зморшки від постійного хвилювання.

Тепер стовпчик стояв за цілий ярд від води. Сьогодні повені не очікувалося, та й завтра також, і все-таки жінчині очі були сповнені страху. Холодна, чиста, прудка вода із сичанням текла повз неї. Іноді хвильки плюскали, і коли біля її ніг падали бризки, вона боязко підсакувала й відступала на декілька дюймів.

Поки жінка стояла там, то пригадала історію кошикаря і здригнулася, уявивши, як він відчайдушно крокував по дну ріки, набивши кишені камінням. Вона думала про всі ті занапащені душі, що тепер живуть під водою, і гадала, хто з них тепер пропливає повз неї,

плюскаючи їй під ноги. Вкотре сказала собі, що колись обов'язково запитає священника про душі померлих на дні ріки. Про це не написано в Біблії – принаймні їй не було про це відомо. Але в Біблії багато про що не написано. Хоч то й велика книжка, та облиште, не може ж у ній бути згадано геть усе?

Вона повернулася і попрямувала схилом угору, до котеджу. Робочий день узимку не коротший, ніж улітку, тож коли жінка дісталася дому, вже стемніло. А їй ще треба було зайти до тваринок.

Лілі оселилась у цьому котеджі чотири роки тому. Вона відрекомендувалась як місіс Вайт, удовиця, і спочатку до неї поставилися з недовірою, адже жінка цуралася питань про своє минуле й усіляко уникала проявів дружньої цікавості. Та вона щонеділі сумлінно з'являлася в церкві, а за кожную покупку розраховувалася готівкою, жодного разу не попросивши про кредит, і поступово лід недовіри розтанув. Невдовзі Лілі влаштувалася на роботу до священникового обійстя; спочатку як прала, а потім, оскільки вона була невтомна й моторна, їй давали й інші доручення. Два роки тому священникова домоправителька вийшла у відставку, і Лілі взяла на себе обов'язки з ведення господарства в усьому обійсті. Для домоправительки там були відведені дві милі кімнатки, та жінка продовжувала жити у Притулку кошикаря – через тваринку, так вона казала. Люди до неї звикли, та все одно ходили чутки, що з Лілі Вайт щось не так. Чи насправді вона була удовою? Чому так нервово реагувала, коли до неї зверталися несподівано? І яка б це розумна жінка мешкала на самоті в тому вологому Притулку кошикаря, коли можна було розкошувати серед шпалер у будинку священника? І все це заради кози та пари свиней? Утім, її добрі стосунки зі священником дещо пом'якшували підозри, і тепер громада скоріш жаліла, аніж засуджувала жінку. Хай яка вона там не чудова домоправителька, але подекували, що Лілі Вайт бракує клепки в голові.

У тих плітках, які люди поширювали про Лілі Вайт, була дешиця правди. Перед законом і в очах Господа вона ніколи не була заміжня. Декілька років поблизу неї був такий собі містер Вайт. Із ним вона виконувала типові обов'язки дружини: готувала йому їжу, вимивала його підлогу, прала його сорочки, спорожнювала його ночви та зігрівала його ліжко. Він, зі свого боку, робив те, що й типовий чоловік: не давав їй грошей, випивав її порцію елю, вештався десь ночами, коли йому заманеться, і лупцював. В очах Лілі їхнє життя було правдивим шлюбом, та коли п'ять років тому він зник за таких обставин, які вона воліла б не пригадувати, жінка не вагалася ані секунди. Враховуючи всі його злочинства та пиятику, він був не вартий прізвища Вайт[5 - White (англ.) – білий, білосніжний.]. Їй здавалося, що вона теж його не варта, але з усіх інших імен, із-поміж яких могла обирати, це їй подобалося найбільше. Тож Лілі взяла його собі. Покинула своє помешкання, пішла уздовж ріки й випадково натрапила на Баскот. «Лілі Вайт, – бурмотіла вона всю дорогу. – Мене звати Лілі Вайт». І намагалася жити так, щоб відповідати цьому імені.

Лілі кинула брунатній козі декілька гнилих картоплин і пішла годувати свиней. Вони

мешкали у старому сараї для дров. То була кам'яна будівля, розташована між котеджом і рікою. З боку котеджу в сараї були високі вузькі двері, щоб людина могла зайти всередину, а з іншого боку – низенькі дверцята, щоб свині могли прогулюватися між загорожею та брудною калюжею. Всередині – перегородка, що ділила сарай на дві половини. У тій частині, куди зайшла Лілі, під стіною були складені дрова, поруч лежав мішок із зерном і стара олов'яна миска з помиями. Також там були якісь відра, а на полиці поволі покривалися гнилизною яблука.

Лілі підняла відра й винесла їх надвір, ближче до калюжі. Вона вивалила у корито відро напівзгнилої капусти і ще якоїсь овочевої мішанини, а потім наповнила стару миску водою. У дверцятах обкладеного соломкою сараю з'явився боров. Навіть не глянувши у бік Лілі, він опустил голову й заплямав. Слідом за ним прийшла й свиноматка.

Дорогою свинка потерлася боком об загорожу, а коли Лілі почухала її за вухом, блимнула до неї. Під рудими віями очі в свинки досі були сонними. «Чи сниться свиням сни? – замислилася Лілі. – Якщо так, то їм має снитися щось краще за реальне життя». Свиня тим часом остаточно прокинулася і тепер дивилася на Лілі цілком свідомо. Цікаві створіння ці свині. Інколи витріщається на тебе такими розумними очима, майже як у людини. Чи вони щось пам'ятають? О так, Лілі усвідомила, що саме так і було. Свиня дивилася на неї так, ніби пригадувала минуле втрачене щастя, спогад про яке похований під сумом сьогодення.

Колись і Лілі була щаслива, хоч тепер про це їй болісно згадувати. Її батько помер, і вона зовсім його не пам'ятала. До одинадцяти років жила з матір'ю, тільки вони удвох. Грошей у них було обмаль, та ї їжі не вистачало, але якось виживали. Увечері, наївшись супу, вони запинались однією ковдрою, щоб зекономити дрова, і за материним кивком Лілі перевертала сторінки дитячої Біблії, історії з якої ненька читала вголос. Сама Лілі науку читання опановувала тяжко. Вона заледве відрізняла «б» від «д», а слова на сторінці тремтіли, щойно ковзнула по ним поглядом. Утім, коли мати починала читати своїм ніжним голосом, слова вгамовувались і виструнчувались, і Лілі могла слідкувати за їхньою послідовністю, беззвучно ворухачи губами. Іноді ненька розповідала їй про батька – як він любив донечку, а коли його здоров'я стало погіршуватися, постійно повторював: «Ось найкраща моя частина, Роуз. Вона у цій дитині, яку ми створили разом». У якісь миті їй здавалося, що Ісус та її батько – це різні обличчя тієї самої людини, що постійно була поряд із Лілі, оберігаючи її, і невидимість не заважала їй бути реальною. Та ковдра, і та книжка, і голос матусі, й Ісус, і батько, що так сильно любив донечку – усі ці щасливі спогади робили тягар її подальшого життя тільки більшим. Лілі не вдавалося думати про ті золоті дні без відчаю. Навіть починала шкодувати про те, що взагалі пізнала те щастя. Безнадійна туга за втраченою радістю, побачена нею в очах у свинки, підказала, що вона, мабуть, має такий само вигляд, коли пригадує минуле. Єдине тільки, що Господь, який приглядав за Лілі згори, тепер був сердитий і суворий, а якби батько поглянув із небес на свою дорослу донечку, то одразу ж розчаровано відвернувся б від неї.

Свиня продовжувала витріщатися на Лілі. Та роздратовано відштовхнула її п'ятачок, пробурмотіла: «Дурна роха», – і попленталася вгору до котеджу.

Там вона запалила вогонь, з'їла трохи сиру та яблуко. Обдивилася свічку, від якої залишилася калюжка розтопленого воску й зламаний гніт, і вирішила поки що обійтися без неї. Поряд із каміном стояв стілець із провислим сідалом і різнобарвними латками на оббивці, й вона втомлено опустилася на нього. Була виснажена, та напружені нерви не давали їй змоги розслабитися. Чи з'явиться він цієї ночі? Минулої ночі вона вже його бачила, то, може, й не прийде, але ніколи не передбачиш. Лілі сиділа приблизно годину, прислуховуючись, чи раптом хтось крокує за дверима. Але поволі її повіки стали важчати, вона закуняла й провалилась у сон.

Тепер ріка дихала складною сумішшю пахощів, яка проникала у будиночок крізь шпарину під дверима. Раптом Лілі повела носом. Цей аромат мав землисту основу з відчутними нотками трави, очерету й осоки. Ще до нього примішувався запах сирого каменю. І щось темне, буре, гниле.

І тут річка видихнула дитину. Вона поволі вплила до будиночка, вся сіра й холодна.

Уві сні Лілі насупилася, а її дихання збилося.

Знебарвлене волосся дівчинки прилипло до голови та плечей, а її одяг був кольору брудної піни, що збирається біля краю берега. З неї стікала вода; вода стікала з волосся на плаття, а з плаття на підлогу. Текла і текла.

Лілі задушливо квокнула від жаху.

Кап-кап-кап... Вода все не закінчувалася; вона текла б цілу вічність; вона текла б, допоки річка не обміліла. Аж тут дитина спрямувала злий погляд на жінку, що спала на стільці, й – поволі, поволі – підняла зіткану з туману руку і вказала на неї.

Лілі здригнулась і прокинулася...

Річкове дитя зникло.

Декілька секунд Лілі збентежено вдивлялась у те місце, де щойно плавала в повітрі дівчинка.

– Ох, – видихнула вона. – Ох! Ох!

Притиснула долоні до обличчя, ніби намагаючись сховатися від привида, та водночас підглядала крізь пальці, чи насправді дівчинка щезла.

Минуло трохи часу, та легше їй не ставало. Вона відчувала, що дівчинка все ще розлючена. Якби ж вона побула тут трохи довше, щоб Лілі могла з нею заговорити. Розповісти, що їй дуже шкода. Розказати, що вона віддала б усе, кинула б усе, зробила би будь-що... Але перш ніж Лілі нарешті змогла опанувати свій язик, дівчинка вже зникла.

Усе ще налякана, Лілі нахилилася до підлогових дошок, над якими кружляла дівчинка. У тьмяному світлі вона змогла розпізнати на них лише темні плями. Підвелася зі стільця і зачовгала по підлозі. Простягнула руку і торкнулася пальцями темних плям.

Підлога була мокра.

Лілі молитовно склала руки.

— Допоможи мені вибратися з трясовини, щоб вона мене не поглинула. Витягни мене з водних глибин. Не дай повені затопити мене, і не дай безодні утягнути.

Вона поспіхом повторювала ці слова, допоки не вирівнялося дихання, а тоді з важкістю підвелася на ноги й завершила:

— Амінь.

Утім, їй досі було тривожно, і не через цей моторошний візит. Чи то ріка готувалася до повені? Вона підійшла до вікна. Темний блиск води не посунувся ближче до будинку.

Тоді це він. Невже прийде? Вона на мить виглянула надвір, нашорошивши вуха, прислуховуючись до звуків. Нічого.

Це було пов'язано з чимось іншим.

Із чим же?

Відповідь на це питання була вимовлена голосом, таким схожим на голос її мами, що Лілі на мить завмерла, аж тут зрозуміла, що то її голос:

— Щось має статися.

Містер Армстронг у Бемптоні

«Щось має статися», – подумалося їм усім. І невдовзі у редкотському «Лебеді» щось таки сталося.

Що ж тепер?

Наступного після найдовшої ночі ранку стукіт підков на бруківці повідомив про приїзд вершника до селища Бемптон. Ті нечисленні мешканці села, яким пощастило в ту ранню годину бути надворі, презирливо пхикали й заковували очі. Хто ж той дурень, що чвалом несеться тутешніми вузькими вуличками? Коли вершник і кінь нарешті показалися, у селян побільшало цікавості. То не місцевий шибайголова; іздець був чужинцем, ба більше – темношкірим. Обличчя мав похмуре, а пара, яку він видихав цього морозного ранку, робила його вигляд ще загрозливішим. Коли вершник уповільнився, то варто було селянам на нього поглянути, як вони одразу заскакували до власних домівок і міцно зачиняли за собою двері.

Робертові Армстронгу було не звикати до враження, яке він справляв на інших. Незнайомці завжди спочатку боялися його. Завдяки чорному кольору шкіри він усюди був чужим, а його зріст і міць, що стали б окрасою будь-якого білого чоловіка, відлякували людей ще дужче. Насправді ж, як чудово розуміли інші живі істоти, душу мав напрочуд добру. Візьміть, наприклад, Фліт. Кажали, що вона надто дика, таку не приборкаєш, тож він її купив майже на дурничку, і вже за пів години після того, як надів на неї сідло, вони стали найкращими друзями. А ще ж кішка. Коцаве безвухе створіння, що одного зимового ранку заявилося до його комори, шипіло та кидало розлючені погляди на всіх і кожного, а тепер біжить до нього через двір, задерши хвоста, і нявчить, щоб їй почухали підборіддя. Навіть божі корівки, що влітку обсідали його обличчя, знали, що Армстронг може лиш зморщити носа, якщо вони вже надто йому дошкулятимуть. Жодна дика чи свійська тварина не відчувала перед ним страху, але ж люди – то зовсім інша справа.

Якийсь дивак нещодавно написав книжку – Армстронг чув про неї, – де припустив, що людина – то така собі розумна мавпа. Ця ідея спровокувала багато знущань і роздратування, та чоловік був схильний їй вірити. Він був переконаний, що людство від царства тварин відділяє дуже прозорий бар'єр, і що буцімто унікальні людські якості – розум, доброта, здатність до спілкування – можна спостерігати в його коней, свиней, навіть у гайворонів, які бундючно походили поміж корів. І ще дещо: методи, які Армстронг застосовував до тварин, добре спрацьовували й на людях. Урешті-решт, йому завжди вдавалося завоювати їхню прихильність.

Утім, раптове зникнення товариства, яке він бачив лише хвилину тому, трохи ускладнювало ситуацію. Армстронг не орієнтувався у Бемптоні. Пройшовши вперед ще декілька ярдів, він на перехресті помітив хлопчика, що розтягся на трав'янистому п'ятачку біля дорожнього знака. Той був такий захоплений спогляданням крем'яшків, що не помічав ані холоду, ані Армстронга, який наблизився до нього.

На хлопчачому обличчі промайнули дві емоції. Перша – панічний страх – тривала недовго. Вона зникла одразу, коли хлопець побачив новий крем'яшок, що мов чародійською силою з'явився з кишені Армстронга. (У чоловіка в одязі були міцні глибокі кишені, де він за звичкою носив різні штуки, за допомогою яких приборкував і переконував різних створінь.

Зазвичай тримав там жолуді для свиней, яблука для коней, крем'яшки для малих хлопчиків і фляжку з алкоголем для старших. Із жінками він покладався на добрі манери, красиві слова та бездоганно напузовані черевики й до блиску начищені гудзики). Крем'яшок, якого Армстронг простягнув хлопчикові, був не звичайним, а зі спалахами жовтого й оранжевого кольору, і це так нагадувало полум'я, що біля нього хотілося погрітись. Хлопчик одразу ж зацікавився.

Гру поновлено, але гравців тепер було двоє, й обидва дуже зосереджені. Перевага хлопчини була в тому, що він знав рельєф: які пасма трави схиляться під крем'яшком, а які, через своє жорстке коріння, відправлять його іншою траєкторією. І гра завершилася тим, що крем'яшок, як Армстронг того й хотів, перекочував до кишені хлопця.

– Чесно та справедливо, – визнав він. – Перемогу здобув найсильніший.

Але хлопець чомусь зникнув.

– То був ваш найкращий крем'яшок?

– Удома маю ще. Але ж мені потрібно відрекомендуватися. Мене звуть містер Армстронг, я фермер із Келмскота. Чи не допоможеш із деякою інформацією? Мені потрібно дізнатися, де будинок, у якому живе дівчинка на ім'я Еліс.

– Це у будинку місіс Івіс, там живе її мати.

– А її мати звуть?..

– Місіс Армстронг. Це ж точнісінько як звуть вас, сер!

Армстронгові трохи полегшало на серці. Якщо ту жінку звуть місіс Армстронг, то Робін усе ж одружився з нею. Можливо, все й не так погано, як йому здавалося.

– А де будинок місіс Івіс? Можеш розказати?

– Краще я сам вас відведу. Знаю короткий шлях, бо мені доручають доставляти туди м'ясо.

Вони підвелися на ноги. Армстронг узяв Фліт за уздечку.

– Мое ім'я ти знаєш, а цю кобилу звати Фліт. А як тебе звуть?

– Я Бен, син м'ясника.

Армстронг помітив звичку Бена робити глибокий вдих перед кожною відповіддю та

випалювати її на одному диханні.

– Бен. Гадаю, ти наймолодший син, бо ім'я Бенджамін означає саме це.

– Це означає найменший і останній. Так назвав мене батько, а мати каже, що з одного імені зиску небагато, тож після мене народилося ще трое, та й четвертий ось-ось з'явиться, в компанію до п'ятьох старших. А батькові для допомоги в крамниці потрібен лише один, і це мій старший брат, а всі інші – нероби, які проїдають його статки.

– А що на це каже твоя мати?

– Переважно нічого. Але якщо вже каже, то згадує, що проїдати статки все-таки краще, ніж пропивати. Тоді батько чимсь її відважує, і вона мовчить кілька днів.

Поки хлопець торохкотів, Армстронг скося його розглядав. На лобі та зап'ястках у нього були помітні сліди від синців.

– То недобрий будинок. Будинок місіс Івіс, сер, – промовив Бен.

– Чому ти вважаєш його недобрим?

Хлопець замислився.

– Бо він поганий, сер.

За декілька хвилин вони були на місці.

– Я краще постою тут і потримаю вашу конячку, сер.

Армстронг передав йому повід кобили, а на додачу простягнув яблуко.

– Якщо даси його Фліт, матимеш відданого друга на все життя, – сказав він, обернувся і постукав у двері великого непоказного будинку.

Двері трохи прочинилися, і він побачив обличчя, що було майже так само вузьким, як і шпарина, крізь яку воно визирало. Жінка глипнула на його чорноту, і її перекосило.

– Киш! Забирайся звідси, чортяко! Тобі сюди зась! Йди своєю дорогою! – вона говорила надто голосно і водночас надто повільно, наче звертаючись до дурника чи іноземця.

Жінка спробувала грюкнути дверима, та їй заважав черевик Армстронга. Чи то під враженням від дорогої напуцованої шкіри, чи то від бажання ще раз добряче його вилаяти, та вона знову трохи прочинила двері. Втім, не давши їй змоги відкрити рота, Армстронг

звернувся до неї сам. Він говорив ввічливо та з величезною поштивістю, ніби то не вона щойно обізвала його чортякою і не його нога стирчала у дверному отворі.

– Вибачте, що з'явився без запрошення, мадам. Ви, мабуть, дуже зайняті, але я не затримаю вас ані хвилиною довше, ніж потрібно.

Він побачив, що вона завважила освіченість, яку видавали його голос і манери, оцінила його красивий капелюх й елегантне вбрання. Жінка, вочевидь, зробила правильні висновки, й Армстронг відчув, що тиск дверей на ногу послабився.

– Що вам потрібно? – спитала вона.

– Як я розумію, тут у вас проживає молода особа на ім'я місіс Армстронг?

Її рот розтягнувся у фальшивій солоденькій посмішці.

– Так, вона тут працює. Але вона новенька. Тож коштує дорожче.

То ось що мав на увазі Бен, коли говорив про «поганий будинок».

– Мені лише треба з нею поговорити.

– У вас до неї лист? Вона чекає на нього вже декілька тижнів. Майже втратила надію.

Ця гостра вузька жінка простягнула в отвір таку ж гостру вузьку руку. Армстронг глянув на неї і похитав головою.

– Мені б дуже хотілося особисто побачити її, якщо можна.

– Тож це не лист?

– Ні. Відведіть мене до неї, якщо ваша ласка.

Вона повела його вгору сходами, бурмочучи під носа: «Звісно, я подумала, що це лист. Що ж мені було ще думати, коли місяць поспіль я тільки й чую: “Чи прийшов мені лист, місіс Івіс?” і “Місіс Івіс, чи немає для мене листа?”»

У відповідь він промовчав, але напускав на себе спокійний і погідний вираз щоразу, як вона оберталася до нього. Сходи, що вниз були широкими та зручними, чим далі вгору ставали все вузкими та хиткішими. Армстронгові впадали в око незастелені ліжка й одяг, кинутий на підлогу. В одній із кімнат нахилилася, натягаючи на ногу панчохи, напівоголена жінка. Коли вона помітила його, її губи розтягнулися в усмішці, але в очах ніякої усмішки не було. Він занепав духом. Невже саме таку жінку Робін узяв за дружину?

Нарешті, на найвищому сходовому майданчику, де облупилася фарба, місіс Івіс зупинилася і загупала в двері.

Жодної відповіді.

Вона загупала знову.

– Місіс Армстронг! До вас тут джентльмен.

Знову жодної відповіді.

Місіс Івіс насупилася.

– Навіть не знаю... Вранці вона не виходила з дому, я б це почула.

І несподівано заголосила:

– Вона втекла, ось що! Ах ти ж шльондра! – місіс Івіс миттю витягла ключ із кишені, відімкнула кімнату й увірвалася всередину.

Армстронг глянув через її плече й одразу все зрозумів. На тлі зім'ятого та заплямованого простирадла на залізному ліжку – та, зовсім інша, жахлива білість: випростана рука, заляклі пальці.

– Боже, ні! – він притиснув руку до очей, наче ще не пізно було розвідніти цю страшну картину. Так і стояв, щільно заплющивши очі, поки місіс Івіс вела свої скарги.

– Стерво! Вона завинила мені платню за два тижні! «Коли отримаю листа, місіс Івіс»! Брехлива сучка! А мені що тепер робити?! Їла мою їжу, спала на моїй постелі! Ще й думала, що їй не годиться тут працювати! Я їй казала: «Викину тебе на вулицю, якщо не будеш платити за ліжко й обід! Мені тут дармоїдки ні до чого! Якщо не платиш гроші, мусиш відробити!» І я таки добилася свого. Я не потерплю, щоб дівчина жила тут у борг і вважала, що їй не треба платити. Врешті-решт вона здалася. Тут із усіма так. А тепер мені що робити? Пограбувала мене, тварюка!

Коли Армстронг відвів долоню від очей і розплющив їх, то був уже зовсім іншою людиною. Він із болем оглянув цю жалюгідну кімнатку. Від голих підлогових дошок дув страшенний протяг, а крізь розбиту шибку всередину вдиралися гострі леза крижаного вітру. Штукатурка на стінах місцями виямчилася, а десь пішла пухирями. Усе тут було безбарвним, холодним і незручним. На тумбочці біля ліжка стояв коричневий аптечний каламарчик. Спустошений. Він узяв його й понюхав. Отже, це й усе. Дівчина вкоротила собі віку. Він тишком поклав флакончик до кишені. Навіщо зайвий розголос? Допомогти їй

він нічим уже не міг, тож принаймні краще приховати подробиці її відходу в кращий світ.

— Та хто ви такий? — звернулася до нього місіс Івіс, і тепер у її голосі відчувалися бухгалтерські нотки.

Хоч це й було малоймовірно, та все-таки вона наважилася припустити:

— Ви їй рідня?

Відповіді не дочекалася. Чоловік простягнув руку й закрив мертвій дівчині очі, а потім на хвилину схилив голову в молитві.

Місіс Івіс напружено чекала. Вона не повторила разом із ним «Амінь», та коли молитву було завершено, почала знову з того місця, на якому зупинилася.

— Бо якщо ви її родич, то маєте відшкодувати. Вона мені заборгувала.

Поморщившись, Армстронг запустив руку в складки свого пальта і витягнув шкіряний гаманець. Він відрахував їй у долоню монетки. Уже було зібрався повернути гаманець на місце, та вона вигукнула: «Цілі три тижні!» Він із огидою видав їй ще декілька монеток, і її пальці хижо стиснули здобич.

Відвідувач обернувся, щоб іще раз подивитися на мертву дівчину на ліжку.

Її зуби наче були завеликими для рота, а вилиці стирчали так, що хай би що там торочила місіс Івіс, та ця молодиця заледве жилася її знаменитими обідами.

— Гадаю, вона була приваблива? — із сумом запитав він.

Таке запитання здивувало місіс Івіс. За віком цей чоловік годився дівчині у батьки, та, враховуючи його чорноту і її блідість, їхні родинні стосунки були аж надто неймовірними. Щось їй підказувало, що він їй і не коханець. То якщо він і не родич, і не любчик, чому ж заплатив за неї? Втім, це її не дуже турбувало.

Вона стенула плечима.

— Красива, як кобила сива. Вона була білява. І кощава якась.

Місіс Івіс вийшла з кімнати на сходовий майданчик. Армстронг зітхнув і, кинувши останній сповнений жалощів погляд на тіло на ліжку, пішов услід за нею.

— Де дитина? — запитав він.

– Гадаю, вона її втопила, – байдуже стелула плечима місіс Івіс, не зупиняючись на сходах. – Тож вам доведеться оплатити лише один похорон, – додала безжально. – Хоч тут пощастило.

Утопила? Армстронг так і вкляк на верхній сходинці. Він повернувся і знову прочинив двері. Обдивився кімнату з усіх боків, ніби десь там – у шпарині між підлоговими дошками, за непотрібним жмутком, що правив за фіранку, або ж просто в холодному повітрі – переховується чийсь інше життя. Стягнув простирадло – а раптом під ним виявиться маленьке тільце, живе чи мерве. Але під ним були лише кістки матері, завеликі для плоті, що їх огортала.

Надворі Бен тріпав гриву своєї нової подружки Фліт. Коли власник кобили вийшов із будинку, він мав геть інший вигляд. Посірішав. Постарів.

– Дякую, – мимоволі пробурмотів він, беручи від хлопця уздечку.

Бенові спало на думку, що він може так і не дізнатися, що стоїть за всіма цими подіями: появою цікавого незнайомця; перемогою, що здобула йому блискучу кульку; таємничим візитом до місіс Армстронг у поганому будинку місіс Івіс.

Чоловік уже встромив одну ногу в стремено, аж раптом затримався, і це означало для хлопця бодай якусь надію.

– А ти знаєш дівчинку з цього будинку?

– Еліс? Вони нечасто виходять на вулицю. Еліс завжди йде вслід за мамою і ховається за її спиною, бо така вже вона сором'язлива. Завжди ховає обличчя в маминій спідниці, коли їй здається, що хтось на неї дивиться. Та я раз чи два бачив, як вона звідти споглядає.

– Як гадаєш, скільки їй років?

– Думаю, приблизно чотири.

Армстронг кивнув і на його обличчі з'явився сумний вираз. Бен відчув, що за цими запитаннями стоїть щось складне та непідвладне його розумінню.

– Коли ти востаннє її бачив?

– Учора по обіді.

– Де це сталося?

– Біля крамниці містера Грегорі. Вона вийшла звідти разом із мамою, і вони разом пішли

провулком.

– Чим торгує містер Грегорі?

– У нього аптека.

– Вона щось винесла звідти?

Бен замислився.

– Так, вона несла паперовий згорток.

– Якого він був розміру?

Бен розвів пальці й показав, тож Армстронг збагнув, що той згорток за розміром відповідав підібраному в кімнаті каламарчику, що тепер зберігався у його кишені.

– А той провулок... Куди він веде?

– Насправді нікуди.

– Має ж він кудись виводити.

– Хіба до річки.

Армстронг нічого не сказав у відповідь. Він жваво уявив бідолашну молодицю, яка пішла до аптекаря по отруту, а потім рушила провулком, що веде до ріки.

– Ти бачив, як вони поверталися?

– Ні.

– Чи, може, місіс Армстронг повернулася сама?

– Тоді я вже пішов додому проїдати статки.

Бен геть заплутався. Він відчував, що сталася якась важлива подія, але й гадки не мав, що саме. Він поглянув на Армстронга, намагаючись зрозуміти, чи є йому бодай якась користь із його слів. Що б там не відбувалося, та йому дуже кортіло до того приєднатися поруч із чоловіком, який згодовував яблука своїй красивій кобилі, носив повні кишені крем'яшків, і хоч вигляд мав трохи лячний, та все-таки його голос був сповнений доброти. Проте темношкірий володар красивої кобили зовсім не видавався щасливим, і Бен засмутився.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=65316267&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Від англ. Sunday – неділя. (Тут і далі прим. перекл.)

2

Трюзбері Мід (англ. Trewsbury Mead) – галявина поблизу села Кембл у графстві Глостершир, де бере початок річка Темза.

3

Фарлонг – англійська одиниця виміру відстані, дорівнює $1/8$ милі або 201 метр.

4

Натяк на комедію В. Шекспіра «Венеціанський купець», у якій купець Антоніо позичив у лихваря Шейлока гроші під заставу фунта власної плоті.

5

White (англ.) – білий, білосніжний.